

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

MAGISTERSKÁ PRÁCE

Brno 2008

Bc. Jan Boháček

UNIVERZITA TOMÁŠE BATI VE ZLÍNĚ
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ
Institut mezioborových studií Brno

Výkon trestu odnětí svobody jako proces převýchovy

Magisterská práce

Vedoucí bakalářské práce:
Mgr. Veronika Váchová

Vypracoval:
Bc. Jan Boháček

Brno 2008

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem magisterskou práci na téma „Výkon trestu odnětí svobody jako proces převýchovy“ zpracoval samostatně a použil jen literaturu uvedenou v seznamu literatury, který je v práci uveden.

.....
Jan Boháček

Poděkování

Děkuji paní Mgr. Veronice Váchové za velmi užitečnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování mé magisterské práce.

Příbram, 24.3. 2008

Jan Boháček

OBSAH

Úvod

1.	Trestání v České republice.....	6
2.	Trest odnětí svobody	8
2.1	Výkon trestu odnětí svobody.....	9
3.	Úkoly a cíle programu zacházení.....	14
3.1	Proces převýchovy v penitenciárních podmínkách.....	14
3.2	Klasifikace odsouzených ve vztahu k převýchově.....	16
3.3	Překážky v převýchově- v plnění PZ.....	17
4	Programy zacházení odsouzených.....	19
4.1	Cíl a prostředky programu zacházení	21
4.1.1	Pracovní aktivity	22
4.1.2	Vzdělávání.....	24
4.1.3	Zájmové aktivity.....	25
4.1.4	Speciálně výchovné aktivity.....	27
4.1.5	Extramurální programy.....	29
4.1.6	Vyhodnocení programů zacházení.....	30
5.	Vztah mezi výkonem trestu a závislostí.....	31
6.	Osobnost a drogová závislost.....	34
7.	Bio- psycho- sociální model závislosti	35
7.1	Biologická úroveň.....	36

7.2	Psychologická úroveň.....	36
7.3	Sociální úroveň	37
8.	Důsledky závislosti.....	39
9.	Převýchovný proces s drogově závislými odsouzenými ve Věznici Příbram.....	40
10.	Poradna drogové prevence.....	40
10.1	Hlavní cíle poradny	41
10.2	Dílčí cíle poradny drogové prevence.....	42
10.3	Tým protidrogové poradny.....	43
10.4	Formy a práce s odsouzenými zařazenými do péče PDP.....	43
11.	Motivace ke změně	45
12.	Specializované oddělení výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Příbram.....	48
12.1	Důvody zřízení specializovaného oddělení a jeho členění.....	48
12.2	Oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek	50
12.3	Bezdrogová zóna.....	55
12.4	Personální zabezpečení spec.oddílu zacházení a bezdrogových zón.....	57
13.	Výzkumné šetření	58
13.1	Formulace výzkumného problému	58
13.2	Stanovení hypotéz.....	58
13.3	Metodologie šetření	59
13.3.1	Charakteristika výzkumného souboru	59
13.3.2	Výzkumné metody.....	60
13.3.3	Postup šetření	62
13.3.4	Průběh a výsledky šetření	62
13.3.5	Vyhodnocení hypotéz	76

Závěr 77

Resumé..... 79

Anotace..... 80

Seznam literatury..... 81

Přílohy

Úvod

Vězeňství je od pradávna oblastí, kterou se nutně zabývala každá společnost. Není tomu jinak ani v současné době, protože asi nikdy nenastane ten ideální stav, kdy budou všemi lidmi plně respektována pravidla společnosti zakotvená v zákonech. Z historie vězeňství lze učinit ten závěr, že čím vyspělejší společnost, tím je propracovanější systém nápravy odsouzených.

V dřívějších dobách bylo snahou a to často jen jedinou, provinilce izolovat a tím jim zabránit v možném dalším páchání trestných činů. To samozřejmě platí i v současnosti, ale zároveň k tomu přistupuje i zkoumání a hledání odpovědi pro chování konkrétního jedince dospělo až k porušení zákona. Na základě stanovených příčin delikventního jednání je možné sestavit postupy výchovy, které do jisté míry zaručují nápravu. Je to složitý problém, protože páchání trestných činů jedinci nespočívá jenom v osobnostních vlastnostech člověka, ale je i odrazem vývoje celé společnosti. Každý člověk se velmi často dostává do situací, které na něj kladou zvýšené nároky z hlediska sebeovládání, rozhodování a volby reakcí přičemž riziko selhání je přímo úměrné stavu osobnosti, úrovni zkušenosti a sociální vyzrálosti daného jedince. Ne každý člověk má tu schopnost aby reakci v dané době podřídil společensky uznávaným normám a pravidlům. Mnohdy je situace o to složitější, že protisociální jednání jedince je silně ovlivněno dlouhodobým užíváním návykových látek, zejména zakázaných. Trestných činů tohoto charakteru neustále přibývá. Nejde však jenom o nebezpečné jednání pod vlivem drogy, ale také o delikty páchané k získání finančních prostředků k opatření těchto zakázaných návykových látek. Tato skutečnost komplikuje snahu vězeňské služby smysluplně působit na odsouzeného. Cesty k jeho nápravě jsou složité.

Jednání a chování pachatelů trestných činů je odrazem jejich životní dráhy, osobnostních charakteristik, stavu organismu, rodinných a partnerských vztahů, sociálního prostředí. Zkoumání tohoto chování je z hlediska možné nápravy nutné, ale pro svou složitost a komplikovanost vyžaduje spolupráci vysoce erudovaných a v oboru zdatných specialistů.

Ve své práci a to zejména v teoretické části se zabývám možnostmi a metodami vězeňské služby v současné době. Vycházím z teoretických poznatků a praktických zkušeností z práce ve Věznici Příbram, kde pracuji ve funkci vychovatele – terapeuta. Cílem je poukázat na vhodné a již praxí ověřené metody, kterými se stanovují úkoly a cíle programů zacházení s odsouzenými. Upozorňuji na některé aspekty, které mohou diagnostikování negativně ovlivnit a to především prizonizace, kdy odsouzený navenek vystupuje pozitivně, ale vnitřně přijal hodnotový žebříček zástupců kriminální subkultury. Je to překážka velmi těžce překonatelná. Je sice odhalitelná, ale i velmi pečlivě vybraný a sestavený program zacházení nezabezpečuje dosažení stanoveného cíle.

V samostatné části se věnuji práci s odsouzenými, kteří jsou závislí na zakázaných drogách. Vycházím z bio – psycho – sociálního modelu závislosti. Vzhledem k tomu, že pracuji ve věznici v které bylo zřízeno samostatné pracoviště pro práci s drogově závislými odsouzenými a na jehož práci se podílím, rozpracoval jsem vztah mezi výkonem trestu a závislosti.

Praktickou částí práce je výzkum, který jsem provedl s vybranými skupinami odsouzených ve Věznici Příbram v druhé polovině roku 2007. K tomu jsem zpracoval pomocný materiál a stanovil kritéria hodnocení. Složení skupin odsouzených a obsah pomocného materiálu vycházel ze stanovených hypotéz.

Ve své práci jsem se snažil o komplexní náhled do problematiky vězeňství a výchovy odsouzených v současných podmínkách. Poukázal jsem na složitost tohoto procesu a na specifčnost v naší společnosti pro kterou otázky vězeňství byly ještě do nedávné doby tabu. Myslím, že práce může být využívána jako teoretická pomůcka ke vzdělávání pracovníků Vězeňské služby.

1. Trestání v České republice

Vývoj a s ním související proměny lidské společnosti ve všech jejích oblastech se také odráží ve změnách trestání lidí, kteří se provinili proti zákonům země. Na rozdíl od nedávné doby, kdy trest odnětí svobody byl udělován ve většině případů, nabývají postupně převahu tresty alternativní, které ve své podstatě, již zmiňované tresty odnětí svobody nahrazují.

Provinilec při udělení alternativního trestu neztrácí svobodu a tím také jsou zachovány a nebo mírně upraveny všechny jeho zvyklosti běžného života. Avšak i tento druh trestu musí splňovat výchovný účel. Je proto udělován s ohledem na stupeň závažnosti trestného činu, na předchozí život pachatele, ale také se zřetelem na délku možného udělení trestu ztráty svobody.

Ze společenského hlediska je existence alternativních trestů a jejich využívání velmi důležitá. Zejména jde o takové pachatele, kteří nejsou pro společnost riziková a jejich trestná činnost nevykazuje stupně nebezpečnosti. Pro některé jedince může být udělení trestu odnětí svobody natolik negativní, že se stává počátkem jejich další kriminální činnosti. Jedná se především o osoby prvotrestané, které často podléhají vlivům vězeňského prostředí a na které silně působí vězeňská subkultura. Uložený alternativní trest v těchto případech je často efektivnější způsob potrestání.

Podle Matouška¹ začalo být koncem minulého století ukládání trestu vězení vnímáno jako poslední možný prostředek, jenž má být aplikován pouze v těch případech, kdy na závažnost spáchaného deliktu či vzhledem k osobě pachatele není vhodné uplatnit jiný druh trestu. Odsouzený totiž po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody ztrácí do značné míry schopnost žít na svobodě běžným způsobem života, ztrácí potřebné sociální dovednosti. Na tento fakt musí moderní způsob vězeňství reagovat tvorbou takových programů zacházení, které by toto nebezpečí eliminovaly. Dalším neméně důležitým faktorem pro používání alternativních trestů je zachování rodinných vazeb a sociálních vztahů, které jsou výkonem trestu odnětí svobody

¹ MATOUŠEK, Oldřich; KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha : Portál, 1998,2003. 335 s. ISBN 80-7178-226-2, s. 180-181

omezeny někdy zcela zpřetrhány a rovněž menší finanční náročnost alternativního trestu pro společnost².

Trestní zákon³, který je v současné době uplatňován v České republice, klasifikuje následující druhy trestů :

- trest odnětí svobody (podmíněný x nepodmíněný)
- obecně prospěšné práce, které jsou uplatňovány ode dne 1.1.1995
- ztráta čestných titulů a vyznamenání
- ztráta vojenské hodnosti
- zákaz činnosti
- propadnutí majetku
- peněžitý trest
- propadnutí věci
- vyhoštění
- zákaz pobytu

² ČERNÍKOVÁ, Vratislava; MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do Penologie*. Praha: Sociálně – právní institut, s r.o. MOST, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1 s. 77

³ Zákon č. 140/1961 Sb., Trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů.

2. Trest odnětí svobody

Jak již bylo uvedeno v předchozí části, tento trest lze uložit, v závislosti na nebezpečnosti trestného činu podmíněčně na zkušební dobu a nebo jako trest nepodmíněný. Z hlediska obsahu práce se budu zabývat trestem, který byl uložen soudem po zvážení všech okolností jako nepodmíněný a potrestaný ztratil svobodu a byl umístěn do prostředí věznice. Na jedné straně soud dospěl k závěru, že jedinec, který spáchal určitý trestní čin musí být izolován a napravován mimo společnost, ale na druhé straně je člověk, který si zpravidla z výroku soudu uvědomuje jen to, že se vše obrací proti němu, ponižuje jeho lidskou důstojnost a zažívá pocit křivdy.

Uvědomuje si, že samotný pobyt ve vězení mění náhled okolí na něj v době návratu z výkonu trestu což v mnohých případech snižuje možnost kvalitního budoucího uplatnění. Často dochází k narušení vazeb s blízkými a nezdědka k rozpadu rodiny. Zázemí, které odsouzený měl před nástupem trestu se ztrácí. Všechny tyto skutečnosti a ještě další, v závislosti na individualitě každého jedince, aktivizují fenomén prizonizace, který velmi snižuje efektivitu programů zacházení. (Problematikou prizonizace se budu podrobněji zabývat v další části práce.) Člověk ve výkonu trestu přijímá hodnotový žebříček zástupců kriminální subkultury i když ve vnějších projevech vystupuje pozitivně, plní úkoly vyplývající ze stanoveného programu a jeho chování je navenek přijatelné, uvnitř ke změně postojů a chování nedochází. Vzhledem k tomu, že pobyt ve vězení a působení na odsouzeného musí zabezpečit výchovný účinek je nutné o všech případných překážkách vědět a předpokládat je. Minimalizovat tyto nežádoucí faktory mohou jen ti odborníci a specialisté Vězeňské služby ČR, kteří jsou fundovaní a osvojují si nové poznatky svých oborů.

Smyslem zákona o výkonu trestu odnětí svobody je na jedné straně chránit společnost před možným pácháním další trestné činnosti a na druhé straně ukládá vězeňství povinnost vychovávat. Současná výchovná soustava může odsouzenému pomoci po návratu z vězení a zajistit mu řádný život. To vše při dodržování a respektování lidských práv a lidské důstojnosti. V tomto procesu nesmí být používáno trestů, jejichž následkem by docházelo k ponižování či degradaci odsouzeného. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody je koncipován také v tom směru, aby se odsouzený

mohl po skončení trestu pracovně zařadit. Umožňuje mu také jeho všestranný osobnostní rozvoj v průběhu výkonu trestu. Důraz je kladen na osvojování si pravidel prosociálního chování.

2.1 Výkon trestu odnětí svobody

Komplexní působení trestu na osoby ve výkonu trestu odnětí svobody je základním předpokladem pro uplatnění nejširšího výchovného působení na odsouzeného s přesahy do jeho budoucího života. Aby byl trest efektivní musí být komplexní, všestranný a zasahující do všech vrstev a složek narušené osobnosti. Komplexnost trestu v obecné poloze znamená důležitý vhléd do osobnostního profilu odsouzeného, ale rovněž důsledné a cílevědomé sledování změn, které zaměřeným výchovným působením vyvoláme⁴.

Dle moderní evropské vězeňské filozofie se dělí funkce trestu na vyrovnávací a regulativní.

- **Vyrovnávací funkce trestu** sleduje za cíl vyrovnání se s realitou trestného činu. V první řadě jde o vyrovnání se oběti s trestným činem formou tzv, Programů narovnání mezi pachatelem a obětí (což v současné době řeší PMS). V druhé řadě se jedná o takzvané smíření se s vinou a zpytování svědomí, výkon trestu umožní pachateli trestné činnosti zastavit se, zamyslet se, ohlédnout se do minulosti a přemýšlet o budoucnosti.

- **Regulativní funkce** chrání společnost před zločinem. V první řadě se jedná o izolaci odsouzeného formou výkonu trestu odnětí svobody a znemožnit tak páčání jeho další trestné činnosti. V druhé řadě je trest založen i na takzvaném odstrašování, kdy vidina strachu z výkonu trestu odnětí svobody má vliv na jednání jedince, raději trestní čin nespáchat. Třetím způsobem naplňování regulativní funkce trestu představuje

⁴ Černíková, V.; Sedláček, V. *Základy penologie pro policisty*, Praha: Policejní akademie

ČR, 2002. 57 s. ISBN 80-7251-104-1.

úsilí o změny chování, eventuálně osobnosti provinilce formou programů zacházení⁵

Výkon trestu odnětí svobody se řídí v českých věznicích dle Zákona č.169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a blíže ho upravuje Vyhláška Ministra spravedlnosti, kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody č. 345/1999 Sb.. Z uvedených norem je ředitelem věznice a následnou aprobací vydán vnitřní řád, který upravuje výkon trestu odnětí svobody dle konkrétních podmínek dané věznice. Trest může být vykonáván jen takovým způsobem, který respektuje důstojnost odsouzeného a omezuje škodlivé účinky zbavení svobody, tím však nesmí být ohrožena potřeba ochrany společnosti. S odsouzenými se musí ve výkonu trestu jednat tak, aby bylo zachováno jejich zdraví, a pokud to doba výkonu trestu umožní, podporovaly se takové postoje a dovednosti, které odsouzeným pomohou k návratu do společnosti a umožní vést po propuštění soběstačný život v souladu se zákonem.

Do výkonu trestu lze přijmout odsouzeného jen na základě písemného nařízení výkonu trestu vyhotoveného soudem. Odsouzený musí být seznámen se svými právy a povinnostmi dle zákona a řádu upravující výkonu trestu odnětí svobody, včetně seznámení s vnitřním řádem věznice.

Po nástupu do výkonu trestu se odsouzení umístí na přijímací oddělení po dobu nejméně jednoho týdne. Během pobytu na uvedeném oddělení se jedinec podrobí nezbytným diagnostickým a laboratorním vyšetřením. Diagnostiku odsouzeného provádí speciální pedagog, psycholog, sociální pracovník a vychovatel.

Odděleně se umísťují:

- Muži od žen
- Mladiství od dospělých
- Recidivisté od prvotrestaných
- Nedbalostní tr.činy od úmyslných
- Pracovně nezařaditelní

⁵ Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 40-44 s. ISBN-80-86708-05-5.

- S poruchami duševními a poruchami chování
- Doživotně odsouzení
- S uloženým ochranným léčením⁶

Věznice se diferencují dle bezpečnostní klasifikace umístěných odsouzených, jejich střežení a zajištění bezpečnosti do čtyř skupin:

- A - s dohledem
- B - s dozorem
- C - s ostrahou
- D - se zvýšenou ostrahou

O zařazení do typu věznice rozhoduje výhradně soud, podle závažnosti trestné činnosti. Soud může své rozhodnutí během výkonu trestu přehodnotit. Odsouzený s úspěšnou resocializací přechází do mírnějšího typu, odsouzený s problematickou nápravou putuje do přísnějšího typu věznice⁷

Odsouzeným se poskytuje pravidelná strava totožně jak ve výkonu vazby s tím rozdílem, že se přihlíží na výkon pracovních činností. Návštěvy odsouzených se konají po dobu třech hodin během jednoho kalendářního měsíce v počtu max. čtyř navštěvujících osob. Na rozdíl od výkonu vazby lze provést návštěvu se svolením ředitele i mimo areál věznice, pochopitelně s ohledem na bezpečnostní diferenciaci jedince. Odsouzenému se zajišťuje právo na poskytování duchovních, sociálních a dalších odborných služeb sledujících humanitní cíle v co největším rozsahu. Může hrát společenské hry a půjčovat si baterii odborné publikace z vězeňské knihovny. Na cele může mít vlastní televizi a radiopřijímač.

⁶ (Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č. 169/1999 Sb.)

⁷ Mařánek, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*, Opava: ing. Vavrla, 2000. 75 s.

Zaměstnanci Vězeňské služby jsou povinni dbát na zachování práv, která odsouzení mají ve výkonu trestu.

Po dobu výkonu trestu nemohou odsouzení stávkovat, sdružovat se ve spolcích ohrožující bezpečnost, zakládat odborové organizace a politické strany. Dále je odsouzenému zakázáno požívat a držet omamné a psychotropní látky a přechovávat nedovolené předměty ohrožující zdraví a bezpečnost osob, hrát hry o peníze, tetovat sebe či jiné osoby, úmyslně si páchat újmu na zdraví, prodávat a směnovat své osobní věci. V případě, že odsouzený zaviněně poruší zákon, řád výkonu trestu, neplní si své povinnosti nebo narušuje pořádek bezpečnost ve výkonu trestu, lze mu uložit kázeňský trest. Tresty jsou:

- Důtka
- Snížení kapesného maximálně o jednu třetinu až na dobu 3.měsíců
- Zákaz přijetí balíku
- Pokuta až do výše 1000 Kč
- Propadnutí věci
- Umístění na uzavřené oddělení až na dobu 28.dnů
- Umístění do samovazby až na 20 dnů

Naproti tomu lze odsouzenému udělit odměnu, jestliže svým chováním a jednáním nebo příkladným činem projevuje odpovědný přístup k plnění stanovených povinností spolupracuje při naplňování účelu výkonu trestu. Odměnami jsou:

- Pochvala
- Mimořádné zvýšení doby návštěvy
- Povolení mimořádného nákupu
- Věcná nebo peněžitá odměna až do výše 1000 Kč
- Rozšíření doby osobního volna
- Povolení opustit věznici až na 24 hodin
- Přerušování výkonu trestu

Věznice vytvářejí podmínky pro zaměstnávání, vzdělávání a odměňování odsouzených. Věznice také zajišťují možnost získání a zvyšování pracovní kvalifikace, vzdělávání a všeobecnou informovanost. Pracovní činnost plní odsouzení buď v areálu věznice na zabezpečování vnitřního provozu nebo na vnějších pracovištích. Z pracovních odměn se strhávají prostředky odsouzených na úhradu např. výživného, náklady výkonu trestu či následky tr.činnosti (srov. Zákon o výkonu trestu odnětí svobody č.169/1999 Sb., Vyhláška Ministra spravedlnosti č. 345/1999 Sb., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody).

Zákony upravující výkon trestu odnětí svobody stanoví shodně cíl výkonu trestu: dovést vězně k tomu, aby si byl vědom své odpovědnosti vůči společnosti a aby byl schopen vést v budoucnu řádný život. Cílem výkonu trestu odnětí svobody je rovněž ochrana společnosti před dalšími trestnými činy. Při výkonu trestu musí být respektována lidská důstojnost vězňů .

3. Úkoly a cíle programů zacházení

V současné době se od termínu resocializace upouští, protože zcela nevystihuje a přesně neurčuje účel a způsoby přístupu k delikventním osobám. Z těchto důvodů je v podmínkách věznic nahrazován termínem převýchova pomocí programů zacházení.

Hlavním úkolem programů zacházení v podmínkách výkonu trestu odnětí svobody je eliminace a korekce určitých společensky nežádoucích postojů, přičemž výsledkem by měla být trvalá změna v chování osoby, jež je předmětem působení.

Jak bude stanovený program zacházení úspěšný nezávisí pouze na správném určení cíle a způsobu převýchovy, ale i na správném určení vlivu výchozího stavu na volbu prostředků, které odpovídají daným cílům. Stav odsouzeného, jenž má být předmětem našeho

působení je základním prvkem takto chápaného převýchovného záměru. Veškeré procesy, které by měly vést k převýchově odsouzeného musí probíhat od určitého bodu k bodu cílovému, který se blíží cíli ideálnímu. Při výběru programů zacházení musíme vždy přihlížet k současnému psychickému stavu. Specifickým výchovným cílem programu zacházení ve výkonu trestu odnětí svobody je odstranění určitého stavu společenského nepřispůsobení, které je vyjádřeno daným stavem postojů.

Po stanovení použitelných prostředků je nezbytné zjištění výchozího stavu. Pouze vymezením reálného cíle programu zacházení je dána konečná efektivita působení těchto programů na odsouzené jedince. Reálným cílem u osob s poruchou osobnosti například na základě užívání psychotropních látek je naučit je společensky přijatelným způsobem zvládat nejrůznější životní zátěžové situace v rámci společenských pravidel a právních norem.

3.1 Proces převýchovy v penitenciárních podmínkách

Proces převýchovy ve vězeňské praxi chápeme jako korektivní nebo druhotnou socializaci jedinců, u nichž proces socializace v dřívějších vývojových etapách neproběhl úspěšně buď proto, že se v něm vyskytly různé jednotlivé nedostatky a nepříznivé podmínky (v tomto případě se mluví o socializaci deficitní) nebo proto, že byli socializováni v anticociálním systému, byli zapojeni do systému hodnot a norem rozporných s morálními hodnotami a zákonnými normami. Lewicki chápe resocializaci

jako sekundární socializaci osob vykazující kriminální sklony.⁸

Realizace programů zacházení je ve vězeňských podmínkách prováděna :

- **Obecnými metodami zacházení s odsouzenými**, to znamená metodami stanovenými zákonem, předpisy, rozkazy a podobnými normami vztahujícími se na všechny odsouzené a zajišťující pořádek, kázeň, hygienu, práva a povinnosti vězňů.
- **Speciálními metodami zacházení s odsouzenými**, to znamená působení metodami pedagogickými, sociálními, psychologickými a psychiatrickými, zaměřenými na individuální i skupinové formy působení s odsouzenými.

V zásadě se dá říci, že obecné metody zacházení s odsouzenými docilují úpravy chování pouze ve věznici, v podstatě umožňují bezproblémové fungování instituce, nelze jimi dosáhnout trvalé změny chování na sociálně žádoucí, naopak metody speciální si kladou za cíl působit na změnu chování žádoucí vzhledem k individuálním problémům odsouzeného.

Proces převýchovy odsouzených by měl podle Hájka⁹ směřovat ke třem hlavním cílům, kterými jsou :

- **Kultivace návyků dalším vzděláváním**, který zahrnuje vlastní profesní přípravu, výcvik a zdokonalování v dovednostech uplatnitelných v běžných společenských podmínkách. Patří sem zejména rozvoj zájmů, zálib pro kvalitní využívání a trávení volného času. Kultivace návyků by měla sloužit k zamezení psychického zhoršení či stagnaci a měla by vést ke zlepšení či změně životního stylu po propuštění.
- **Osvojování si vhodných sociálních dovedností pro readaptaci na život mimo vězení** a na udržení sociálních vazeb, které probíhá formou modelového sociálního učení čili sociálně psychologického výzkumu

⁸ LEWICKI,A., PARYZEK,L., WALIGORA,B.: Základy penitenciární psychologie.Praha, Bulletin SNV ČSR 1971

⁹ HÁJEK,S.: Profilace vězeňských zařízení v ČR 63s.,In: Kriminalistika č.1, 1993

v rámci individuální či skupinové práce s vězněnými osobami.

- **Specifická pomoc a odborné poradenství v zaměření na řešení osobních problémů**, toto je uskutečňováno prostřednictvím speciálních pracovníků vězeňské služby

3.2 Klasifikace odsouzených ve vztahu k procesu převýchovy

Pro potřeby převýchovného působení na odsouzené se pro vězeňskou praxi jeví jako vhodné užít klasifikace, která se vztahuje k procesu socializace, a podle ní lze rozdělit odsouzené do čtyř základních typů : prosociální, antisociální, pseudosociální a asociální.¹⁰

Prosociální typ – k tomuto typu řadíme odsouzené, kteří jsou orientováni na konvenční a legální normy. Jsou více konformní s personálem věznice než s asociálními skupinami odsouzených. Mají více kontaktů mezi sebou než s odsouzenými patřícími do jiného typu. Nejvíce odsouzených tohoto typu se nachází mezi prvotrestanými. Z hlediska geneze trestného činu se jedná o jedince, kteří podleli vlivu situace, patří sem například pachatelé nedbalostních trestných činů, nebo pachatelé násilných trestných činů, kteří jednali pod extrémním sociálním nebo psychickým tlakem. Jedinci prosociálního typu jsou naivní pokud jde o kriminální praktiky, mají málo znalostí o organizovaných zločinech a málo kontaktů s jejich pachateli. Jejich vztahy s rodinou a přáteli jsou těsné a zpravidla fungující. Tito odsouzený mají zájem o programy zacházení nabízené věznicí. Mají předpoklady ke korekci svého chování a jednání a zařazení zpět do společnosti. Otázka je jak dlouho si ve výkonu trestu odnětí svobody zachovají své postoje, neboť žijí v podmínkách stálého tlaku vězeňské subkultury. Pobyt ve výkonu trestu může mít pro tyto jedince výrazně negativní psychologický důsledek, u těchto jedinců je vhodné využívat alternativních trestů. Tento typ odpovídá zhruba socializovanému jedinci.

¹⁰ LEWICKI,A., PARYZEK,L., WALIGORA,B.: Základy penitenciární psychologie.Praha, Bulletin SNV ČSR 1971

Antisociální typ – představuje jedince, kteří jsou orientováni na kriminální normy. Mají jen minimální kontakty k personálu ústavu, ale velmi rozsáhlé ke spoluvězňům mimo asociálních typů. S pácháním trestné činnosti začínají zpravidla v mladistvém věku. Jsou nejčastěji pachateli trestných činů : loupeže, vloupání, krádeže aut, ublížení na zdraví. Tento typ odpovídá deviantně socializovanému jedinci.

Pseudosociální typ – pro jedince tohoto typu je příznačné střídání systému norem. Jedinci tohoto typu zdůrazňují více osobní zisk než kolektivní hodnoty. Vyznačují se labilním systémem norem a nespolehlivostí. Mají stejné kontakty k personálu věznice jako ke spoluodsouzeným. Jejich kriminální kariéra začíná často až tehdy, když dosáhli úctyhodné společenské pozice. Charakteristickým znakem sociálního prostředí, z něhož pocházejí, je nedůsledná nedostatečná výchova v disharmonické rodině. Jejich vysvědčení ve škole a hodnocení ze zaměstnání bývá lepší než u antisociálního typu. V životě se vyznačují výbornými hereckými schopnostmi. Socializace tohoto typu probíhá převážně deficitně.

Asociální typ – jedinci tohoto typu postrádají podobně jako jedinci pseudosociální normativní vazby, avšak více z nezpůsobilosti. Mají nedůvěru a úzkost před každým druhem osobního vztahu, nenavazují mnoho kontaktů se spoluvězni ani s personálem věznice. Mají ze všech typů nejdelší kriminální kariéru, velmi často se dopouští recidivi. Jejich rozličné delikty proti osobám a majetku jsou často bez jasného motivu a jsou často bizarní v metodě. Jejich sociální vývoj se vyznačoval špatnou péčí ze strany rodičů a celkovou sociální zanedbaností. Jejich sociální schopnosti jsou málo vyvinuty, často rostli bez péče rodičů. Jejich životní dráha je poznamenána silným egocentrismem, neschopností se učit z minulých chyb a realisticky plánovat budoucnost. Tento typ odpovídá rozhraní mezi deficitní a deviantní socializací.¹¹

3.3 Překážky v převýchově – v plnění programů zacházení

Jedním z faktorů, které snižují až anulují pravděpodobnost readaptace a reintegrace odsouzeného do společnosti po propuštění z výkonu trestu odnětí svobody

¹¹ ČERNÍKOVÁ, Vratislava; MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do Penologie*. Praha: Sociálně – právní institut, s r.o. MOST, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1 s. 64,65

je prizonizace. Jedná se o proces zvýšené adaptace na život ve vězeňských podmínkách, který má dvě složky iinstitucionalizaci a ideologizaci ¹²

- ***Institucionalizace*** představuje adaptaci na vysoce organizovaný vězeňský život, spojený se ztrátou vlastní aktivity a iniciativy, to co je mnohdy nazýváno „životem ze dne na den“ s povrchní poslušností, která vede k takzvané výchově „dobrého vězně“. Institucionalizaci lze chápat jako důsledek manipulativní výchovy , zaměřené na kázeň pořádek a vojenský dril bez respektování individuálních zvláštností a potřeb odsouzených. Je příznačná pro velké kolosy věznic, kde organizace jejich chodu a otázky bezpečnosti má prvořadý význam, pro odbornou práci s odsouzenými tam nezbývá dostatek místa.
- ***Ideologizaci*** rozumíme přijetí subkulturní ideologie, což znamená přijetí subkulturních norem, pravidel a zvláštností jazyka kriminálního agrotu. Ideologizace je projevem identifikace s kriminální subkulturou, což vede k výchově extrémního kriminálního typu jedince. „Výchovné“ působení kriminální subkultury je možné zejména tam, kde je nahromaděno velké množství narušených jedinců, kde působení vězeňského personálu je nedostatečné, neboť je zaměřené především na ostrahu a na administrativní povinnosti než na odborné a speciálně výchovné působení na odsouzené. Velmi podstatnou měrou působení kriminální subkultury nahrává i aktuální nedostatek pracovních příležitostí, vytváří se tak podmínky pro rozvoj tzv. „druhého života odsouzených“

¹² LEWICKI,A., PARYZEK,L., WALIGORA,B.: Základy penitenciární psychologie.Praha, Bulletin SNV ČSR 1971 s. 22

- ***Druhým životem odsouzených*** nazýváme zvláštní neformální strukturu vztahů a pozic ve skupinové hierarchii odsouzených s přesně vymezenými rolami, jimž jsou přiřazena odpovídající práva a povinnosti a sociálně patologické formy chování. Kritéria výběru odpovídající hodnotové orientaci členů jsou : fyzická síla, brutalita, bezohlednost, odolnost vůči působení okolí, nepoddajnost.

Dalším neméně důležitým faktorem, který může být překážkou úspěšné převýchovy odsouzeného je personál věznice. Úspěšná realizace programů zacházení si žádá vybraný, profesionálně zdatný personál s rozvinutými sociálními dovednostmi v jednání s narušenými jedinci. Je třeba odborníky, kteří realizují nikoli manipulativní, ale komunikativní výchovu, která by u odsouzených navozovala vlastní motivaci ke změně jejich chování a jednání. Podstatný však není pouze výběr personálu, ale i mezilidské vztahy jeho jednotlivých členů k sobě navzájem. Úroveň a kvalita mezilidských vztahů uvnitř personálu rozhoduje, jestli personál bude působit na odsouzené nebo tomu bude naopak. Právě skulin, napětí konfliktů mezi zaměstnanci nejčastěji využívají odsouzení k organizování“ druhého života“ k praktickému potvrzení ideji jejich kodexu. Nemálo členů vězeňského personálu doplatilo na svoji naivitu a neznalost a nechalo se vmanipulovat do situací, v nichž prohráli svou pozici, své místo, v níž se dostali do rozporu se zákonem.¹³ Proto bez znalostí, bez sociálních dovedností, bez dobrých vztahů na pracovišti, bez stylu vedení a řízení, který by byl orientován na harmonizaci mezilidských vztahů na pracovišti nelze realizovat efektivní výchovnou práci, zde si myslím má nezastupitelnou úlohu sociální pedagogika. V zátěžových podmínkách výkonu trestu odnětí svobody mají členové personálu tendenci působit proti sobě než spolu navzájem, proto je zde velmi důležitý styl vedení , který tuto tendenci podstatnou měrou ovlivňuje.

Z uvedeného vyplývá, že efektivnost procesu převýchovy závisí především na připravenosti personálu k jeho realizaci.

¹³ ČERNÍKOVÁ, Vratislava; MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do Penologie*. Praha: Sociálně – právní institut, s r.o. MOST, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1 s. 65, 66

4. Programy zacházení odsouzených

Program **zacházení** označuje veškeré působení personálu vězeňské služby na odsouzeného. Nejedná se tedy jen o výchovu nebo nápravně výchovné činnosti. Význam tohoto termínu je mnohem širší. Zahrnuje v sobě tu zásadu, že všechny kontakty personálu konkrétní věznice s odsouzeným naplňují jeho obsah z hlediska cílů výkonu trestu odnětí svobody. Tyto cíle lze obecně formulovat jako snahu docílit u odsouzených osobní a společenskou zodpovědnost, sebeúctu, rozvoj kladných osobnostních vlastností bez degradace osobnosti.

K získání podkladů pro další práci s odsouzenými slouží v systému vězeňství nástupní oddělení zřízené každou věznicí. Toto oddělení má nezastupitelné místo z hlediska poznání osobnosti odsouzeného a na základě tohoto poznání lze stanovit vyhlídky jeho přístupu k výkonu trestu odnětí svobody. Kromě toho se předpokládá, že pobyt v nástupním oddělení odsouzenému usnadní adaptaci do podmínek věznice. Výsledným materiálem pro navazující práci s odsouzeným je komplexní zpráva zpracovaná personálem tohoto oddělení.

Na vypracování komplexní zprávy se podílejí: vychovatel, sociální pracovníce, psycholog, speciální pedagog a vězeňský lékař. Závěry této zprávy a individuální zvláštnosti každého odsouzeného jsou hlavními vodítky pro speciálního pedagoga, který stanovuje každému odsouzenému tzv. **program zacházení** (viz. příloha č..2) Tento program musí obsahovat pracovní povinnosti, vzdělávání, speciálně výchovné aktivity a v neposlední řadě se věnuje utváření extramurálních vztahů.

Legislativní oporu mají tyto programy zacházení v normách různé úrovně, mezi které především patří:

- Zákon o výkonu trestu odnětí svobody
(zákon č. 169/ 1999 Sb. ve znění pozdějších předpisů)
- Řád výkonu trestu odnětí svobody
(Sbírka zákonů č.345/1999, Vyhláška ministerstva spravedlnosti ze dne 1.1. 2000)

1. Podmínky a možnosti jednotlivých věznic jsou různé a proto i programy zacházení jsou zpracovávány alternativně a v nejvhodnější podobě nabídnuty i odsouzenému. Alternativy jsou voleny tak, aby předpokládané kompetence odsouzeného byly rovnocenné. Nemusí se jednat o výběr celého programu, ale jen některé z jeho části. To umožňuje sestavení zcela individuálního programu s různou kombinací alternativ. Takto sestavený program odsouzený podepíše na důkaz souhlasu.

2. Členění programu zacházení s odsouzenými:

- a) pracovní aktivity,
- b) vzdělávací aktivity,
- c) speciální výchovné aktivity,
- d) zájmové aktivity,
- e) oblast utváření vnějších vztahů.

§ 38

- 2) Programy zacházení jsou vyhodnocovány zpravidla jednou
 - a) za měsíc ve věznici pro mladistvé
 - b) za dva měsíce ve věznici s dohledem a dozorem
 - c) za tři měsíce ve věznici s ostrahou
 - d) za šest měsíců ve věznici se zvýšenou ostrahou.

4.1 Cíl a prostředky programu zacházení

Výsledný efekt programu zacházení, konkrétně formulovaného, by se měl odrazit v kladném posunu hodnotové orientace odsouzeného, vyjádřeného jeho chováním a jednáním ¹⁴.

Komplexní poznání osobnosti odsouzeného - penitenciární diagnóza je základem procesu korektivní socializace. Tohoto procesu se aktivně účastní v týmové spolupráci psycholog, pedagog, sociální pracovník a lékař. Speciální pedagog v tomto týmu je garantem programů zacházení. Stanovuje cíle s přihlédnutím k individuálním

zvláštnostem odsouzeného. Vodítkem mu je komplexní zpráva již uvedených specialistů. Speciální pedagog také stanovuje prostředky k dosažení postupných a také konečných cílů programu zacházení. Těmito prostředky se budu zabývat v následných subkapitolách.

Jak již bylo řečeno různé alternativy programů zacházení jsou dány prostorovými i finančními možnostmi konkrétní věznice. Z obecného hlediska se jedná o oblast pracovních, vzdělávacích, zájmových aktivit. Obsahem programu zacházení jsou také tréninkově terapeutické a poradenské činnosti specialistů, programy k rozvoji sociálních kontaktů, vztahy a dovednosti, které jsou předpokladem sociální reintegraci propuštěného. Každý odsouzený jednatel je zařazen do programu zacházení. Ten, který se svým podpisem zavázal k plnění vybraného programu je zapojen v plném rozsahu. V případě nezájmu odsouzeného o nabízené programy se stanovuje **minimální program zacházení** daný vnitřním řádem věznice. Tento program je odsouzený povinen plnit.

Minimální program zacházení

Cíl : upevňování a posilování volných složek osobnosti zaměřených na odpovědnost, vůli a sebekázeň

Metody : pracovní program

- a) využívá se dosažená kvalifikace pro práci ve prospěch věznice
- b) jednoduchá práce manuálního charakteru pro věznicí (úklid)
- c) pracovní terapie odpovídající zdravotnímu stavu odsouzeného

4.1.1 Pracovní aktivity

Využitím výše uvedené metody - zaměstnání, práci pro věznicí nebo pracovní terapii znamená, že odsouzený je účastněn tří aktivit.

¹⁴ KADLEC, Petr. K otázce tvorby a provádění resocializačních programů pro odsouzené ve VTOS. *Časopis České vězeňství*, 1995. č. 3, s. 8-9

*Evropská vězeňská pravidla*¹⁵ pojednávají o nezbytnosti práce v procesu výkonu trestu odnětí svobody. Dokonce mluví o pracovním zařazení jako o nejvýraznějším prvku výchovy vězňů. Podle výše uvedených pravidel se jedná o práce plněné ve vězeňských dílnách, práce průmyslového charakteru, zemědělské, ale i domácí práce. Jde o získávání určité kvalifikace. Může se také jednat o práce veřejně prospěšné mimo objekt věznice. V některých věznicích, dle jejich teritoria, se však objevují problémy pramenící z trvalé a poměrně rozsáhlé nezaměstnanosti.

Pracovní činnost vězňů by měla být uskutečňována v takových podmínkách, které se co nejvíce podobají těm mimo věznici. Další zásadou je to, aby veškeré práce byly maximálně účinné a vězňové při nich mohli využít svých profesních znalostí a dovedností. Význam pracovní činnosti spočívá také na budoucí kvalitní reintegraci do společnosti. V současné době se v mnohých evropských věznicích projevuje snaha odměňovat práci vězňů tak, jak je tomu ve vnějším světě. Mzdové podmínky by měly být, dle tohoto přístupu, aplikovány na všechny vězně. To ovlivňuje i další aspekty vězeňského režimu. Tím lze podpořit celý proces reintegrace do společnosti. Odsouzený, který disponuje finančním obnosem z vykonané práce se může zodpovídat za své rodinné závazky, za své dluhy a může i ovlivňovat fakultativní prvky života ve vězení. To také umožňuje vězňům převzít na sebe větší odpovědnost než tomu obvykle ve věznicích bývá. Rozvíjí se tím i osobnost vězňů. Získávají pocit větší odpovědnosti vůči sobě, rodině a také společnosti. Je vytvořen předpoklad, že zařazení do společnosti po odpykání trestu bude bez větších potíží. Samozřejmě tento prvek v pracovní činnosti jako výchovném prostředku do značné míry závisí na ekonomickém rozvoji společnosti.

¹⁵ Evropská vězeňská pravidla. Rada Evropy, Strasbourg 1991

Odměnu za vykonanou práci dostává odsouzený ve výkonu trestu, který byl do práce zařazen. Z této odměny jsou sráženy různé pohledávky a to především k výživě dětí, k úhradě nákladů spojených s VTOS a srážky, které připouští pracovní předpisy. Ministr spravedlnosti určuje rozsah a pořadí srážek. Pokud ještě z odměny zůstávají finanční prostředky jsou rozděleny na kapesné a úložné. Z úložného může odsouzený plnit své další závazky. Po odečtení všech závazků a pohledávek obdrží odsouzený v den propuštění z výkonu trestu.

Druh aktivity – pracovní
Pracovní zařazení v rámci věznice, nebo cizího subjektu
Práce potřebné pro věznici – pracovní činnosti
Práce potřebné pro věznici – úklid komunikací, svěřených ven. prostor
Práce potřebné pro věznici – úklid společných prostor

4.1.2 Vzdělávání

Novák¹⁶ tvrdí, že se jedná o jeden nejstarší výchovný prostředek používaný ve vězeňství. Je neodmyslitelně spjata s řešením výchovné funkce v průběhu výkonu trestu odnětí svobody. Vzdělávání je prostředek, který vede k nápravě pachatelů trestných činů.

Proto také s nástupem a budováním nové etapy společnosti po roce 1989 dochází v rámci nové koncepce vězeňského systému v ČR k řešení tohoto problému. Byla vypracovány koncepční záměry vzdělávání odsouzených, které vychází z Evropských vězeňských pravidel.

Hlavní záměry vzdělávání vězňů:

- udělit vzdělávání stejný statut jako pracovní činnosti,
- realizovat vzdělávání ve všech věznicích,

¹⁶ NOVÁK, Karel. *Úvod do penitenciární pedagogiky*. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČSR-Správa SNV, 1985. ISBN (Brož.)

- zřizovat kurzy pro získání nebo rozšíření kvalifikace,
- realizovat vzdělávání v rozsahu základní, případně zvláštní školy
- rozšířit a modernizovat nabídku učebních oborů.

Příklad vzdělávacích aktivit nabízených ve Věznici Příbram

Druh aktivity – vzdělávací
Kurz českého jazyka
Přípravný rekvalifikační kurz „Jednoduché obsluhy pro zařízení ...“
Kurz základů obsluhy PC
Německý jazyk
Kurz první pomoci
Kurz psaní na stroji a PC
Sebeobslužné aktivity – vaření
Kurz všeobecného vzdělávání
Kurz zeměpisu

4.1.3 Zájmové aktivity

Volný čas a jeho hodnotné prožívání je velmi problematické pro velkou část vězňů. Obzvláště je tento problém pozorovatelný u odsouzených jedinců s kriminálním životním stylem, kde chybí jakákoli motivace a kde je absence potřebných znalostí a dovedností. Smyslem programu volného času je kromě jiného dopomoci této skupině lidí k získávání těchto znalostí a dovedností, kterých ve svém volném životě nedosáhli. Život na svobodě tyto aktivity kromě práce a vzdělávání zahrnuje a proto by měly být i součástí života ve vězeňském systému.

Má-li být smyslem a cílem zacházení s odsouzenými rozvoj zralého chování, charakteristického seberegulací, založené na samostatném a odpovědném rozhodování a přijímání následků, měli by odsouzení být vedeni k samostatnému rozhodování o využití svého volného času.

Nabídka aktivit volného času by měla být pečlivě volena a měla by být co nejširší a musí pozitivně formovat osobnost odsouzeného. Pokud si některou nabídku zvolí, musí poskytovat odreagování a musí motivovat k tvořivé činnosti.

Mezník¹⁷ uvádí, že mnoho kriminologických výzkumů zjistilo a potvrdilo, že pasivní trávení volného času je významným kriminogenním faktorem.

Zájmová a vzdělávací činnost je v programech zacházení nenahraditelná, lze smysluplně korigovat a do jisté míry nahrazovat dlouhodobou nezaměstnanost odsouzených a tím usměrňovat jejich přebytečnou energii žádoucím směrem. Proto je nutné prostřednictvím materiálního zabezpečení tyto volnočasové a vzdělávací aktivity neustále rozvíjet, zkvalitňovat a prohlubovat. Nenahraditelnou funkci mají při uvolňování emočního napětí, anxiózních stavů a zcela určitě přispívají k dobrému ovzduší dané věznice.

Významné místo ve volnočasových aktivitách zaujímají **sportovní**. Plní dvě funkce z nichž každá napomáhá celkovému záměru programu zacházení. Zejména se jedná o snižování vnitřního napětí napětí v průběhu výkonu trestu. Napomáhá formovat složky osobnosti, kterými jsou sebeovládání a sociálně adekvátní projevení agrese.

Odsouzení dále mohou navštěvovat posilovnu, rekreačně hrát kopanou, nohejbal, košíkovou nebo badminton. Ke sportu patří tradičně i šachy, se kterými se mohou odsouzení potýkat i ve větším kolektivu a pravidelně, pokud se přihlásí do šachového kroužku.

Samostatnou a nezanedbatelnou složkou využití volného času je **vězeňská duchovenská péče**, která se do současné podoby vyprofilovala od živelných kontaktů s různými církvemi po roce 1990. V popředí této služby pracuje výbor Vězeňské

¹⁷ MEZNÍK, Jiří a kol. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 74 s. ISBN 80-210-1248-X. s.43

duchovenská péče, který spolupracuje s různými církvemi a církevními organizacemi a dodává této oblasti formu a řád.

Příklad zájmových aktivit nabízených ve Věznici Příbram

Druh aktivity – zájmové
Kroužek stolního tenisu
Kroužek kulečnicku
Kroužek rukodělných prací, výtvarných a modelářských činností
Kroužek hry šachů
Klub náročného filmového diváka
Klub historického filmu
Kroužek hokejbalu
Křížovkářský kroužek
Hudební kroužek
Malá kopaná

4.1.4 Speciální výchovné postupy

Na odsouzené ve výkonu trestu odnětí svobody v klasické podobě vězeňství působí vedlejší účinky (zprerhání ceněných sociálních vazeb, sociální stigmatizace, gradace komplexu méněcennosti, narušení volných vlastností vězňů, růst zadluženosti, homosexuální orientace), které z hlediska efektivní ochrany společnosti před kriminální recidivou téměř zpochybňují jeho užití.¹⁸

Samotné prostředí věznic, které soustřeďuje v omezeném prostoru větší počet narušených osob, které mají převahu nad výchovným personálem, určuje i směr působení na odsouzeného. Podmínky v jakých se výkon trestu odnětí svobody uskutečňuje jsou extrémní a deviantní. Často působí přímo proti úsilí o opětovné zařazení jedince do společnosti.

Tento jedinec, kterého společnost odmítla a dala do prostředí, které může jen s obtížemi přijmout, nachází často bezvýhradné přijetí ve vězeňské subkultuře. Jeho ideologizace subkulturní soustavou postojů a racionalizací je téměř zákonitá.

¹⁸ ČERNÍKOVÁ, Vratislava; MAKARIUSOVÁ, Vlasta. *Úvod do Penologie*. Praha: Sociálně – právní institut, s r.o. MOST, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1 s. 71

Východiskem k eliminaci možných situací do kterých se odsouzený dostává jsou speciální výukové postupy. Tyto výchovné postupy obsahují celou řadu technik od aktivního sociálního učení přes skupinové poradenství až po individuální formy práce s odsouzenými, které spočívají v různých druzích pohovorů s vychovatelem, speciálním pedagogem sociálním pracovníkem nebo psychologem. Samostatnou oblastí speciálních výukových postupů je práce s odsouzenými závislými na zakázaných návykových látkách kde je uplatňována penitenciární skupinová psychoterapie.

Jedním ze speciálních výchovných postupů bez kterého není možné naplňovat práci s odsouzenými v rámci programů zacházení je **sociálně právní poradenství**. Smyslem je, aby v podmínkách vězení bylo odsouzenému umožněno nabytí nebo zvýšení právního vědomí a tím byl v této oblasti připraven na život po propuštění. Tomuto výchovnému postupu se věnují sociální pracovníci jak formou skupinovou tak i individuální - pohovory s odsouzenými.

Příklad speciálněvýchovných aktivit nabízených ve Věznici Příbram

Druh aktivity – speciálně výchovné
Kurz komunikace
Pohybová terapie – s vychovatelem terapeutem
Pohybová terapie – s pedagogem volného času
Fyzioterapie
Programová diskusní skupina
Psychosociální hry
Přítidrogová osvěta
Arteterapie
Sociálně právní poradenství

4.1.5 Extramurální programy

Jak již bylo na několika místech práce řečeno, výkonem trestu odnětí svobody často dochází k přetrhání vazeb, které jsou pro život odsouzeného důležité. Proto je využíváno v rámci programu zacházení tohoto prostředku za účelem navázání, posílení či udržení vazeb odsouzeného na vnější svět. Musí se jednat o vazby sociálně pozitivní bez náznaků kriminální subkultury. Může se také jednat o vztahy k profesním, zájmovým nebo náboženským organizacím.

Do extramurálních programů patří poradenské služby při řešení různých problémů, činnost duchovních a sociálních kurátorů, ale také korespondence s blízkými. Nejvýznamnějším však pro většinu odsouzených je návštěva rodiny. V některých věznicích je využíváno jako nástroje těchto programů i tzv. nestandardní návštěvy manželky či družky bez zrakové i sluchové kontroly. Je to pro mnohé odsouzené motivace k dalšímu pozitivnímu přístupu k výkonu trestu. Nejedná se o oficiální kázeňskou odměnu, ale může i redukovat homosexualitu jako náhradního sexuálního uspokojování.

Podle Mezníka¹⁹ je nutné postupné seznamování odsouzených se změnami sociálních realit jako prostředku extramurálních programů. Z tohoto důvodu jsou zřizovány v rámci věznic výstupní oddělení. Do nich jsou zařazováni ti, jejichž délka trestu odnětí svobody přesáhla tři let. V těchto podmínkách, kde je výbava běžné domácnosti, (varná konvice, žehlička, televize, radiopřijímač, pračka a prostředky pro přípravu jednoduché stravy) jsou připravováni na propuštění na svobodu. Kromě toho se snaží o nalezení pracovního zařazení a zajištění občanského oděvu. Jde o to, aby byl co nejvíce usnadněn přechod do běžného života.

V navazování vnějších vztahů je nezbytná součinnost věznic se sociálními kurátory a tím napomoci k uplatnění odsouzených po propuštění. Složitost této práce spočívá v tom, že trh práce neoplývá nabídkami a problémový jedinec je takřka bez

¹⁹ MEZNÍK, Jiří a kol. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 74 s. ISBN 80-210-1248-X. s. 51

šance pokud se nesnažil využívat kontaktů se sociálním kurátorem v průběhu výkonu trestu.

Nezastupitelné místo patří **Probační a mediální službě** o jejichž existenci jsou odsouzení prostřednictvím sociálních pracovníků informováni. Obsah práce této služby je objasňován formou besed přímo s pracovníky této služby. Spolupráci s Probační a mediální službou velký počet potrestaných nevyhledává.

Pro přechod do občanského života je potřeba i vyřízení patřičných dokladů. Odsouzení využívají možnosti pořídit si fotografii pro zhotovení nového občanského průkazu. Sociální pracovníce dále zajišťují a vyřizují důchody, doklady o státním občanství, rodné, oddací a úmrtní listy.

Je jisté, že tyto programy, které slouží odsouzeným k výkonu trestu odnětí svobody nahlédnout za zdi věznice jsou nezastupitelné. Svým obsahem jsou připraveny ukázat odsouzenému změny, které ve společnosti po dobu trestu nastaly a nasměrovat ho k normálnímu životu na svobodě. Úspěch však je odvislý především od každého jedince, ale také od tvůrčího potenciálu personálu konkrétní věznice.

4.1.6 Vyhodnocování programů zacházení

Těžiště práce v hodnocení programů zacházení spočívá na vychovateli. Ten je povinen hodnotit odsouzené zařazené do věznice s ostrahou jednou za tři měsíce a ty, kteří jsou ve věznici s dozorem jednou za dva měsíce. Na základě poznatků hodnotí splnění cílů a účinnost používaných prostředků. V případě, že u odsouzeného došlo ke změnám majících vliv na aplikaci stanoveného programu je nutné jej aktualizovat či upřesnit tak, aby byl přizpůsoben danému stavu.

Smyslem a hlavním úkolem programů zacházení s odsouzenými je jejich návrat do společnosti jako řádných občanů, kteří respektují zákony a jsou sociálně přizpůsobení.

5. Vztah mezi výkonem trestu a závislostí

Vycházím-li z bio-psycho-sociálního modelu závislostního užívání nelegálních drog, respektive příčin tohoto chování, pak se dá na stejném modelu hledat i jeho důsledky. Znamená to, že dlouhodobé užívání drog má vliv nejen na fyzické zdraví jedince, ale i na jeho psychiku, nejviditelněji na jeho sociální fungování. Právě zhoršování sociální situace je nejvíc transparentní. A to jak pro okolí uživatele drog, u kterého se rozvinula závislost, tak i pro něj samotného. Propad v sociálním fungování však není zpravidla důvodem k upuštění od užívání drog, ale naopak jakýmsi hnacím motorem k prohlubování závislosti. Závislý člověk si částečně uvědomuje důsledky svého života na drogách a jedinou možností jak redukovat nepříjemné pocity s tím spojené je další užívání návykových látek. Tím se však prohlubuje sociální propad. uživatel postupně ztrácí kontakt s „normálním světem“. Sociální vazba jsou postupně přetrhány.

Užívání návykových látek a závislost na nich je úzce spjata s páčáním trestné činnosti. Výskyt primární, sekundární i terciální trestné činnosti je mezi uživateli návykových látek v pokročilejším stádiu závislosti významný. Je důležité si přitom uvědomit, že užívání nelegálních návykových látek přivádí každého uživatele do světa mimo zákon. Drogu není možné opatřit si jinak než nelegální cestou. To má vliv na postupnou proměnu hodnot jedince. Jestliže se pohybuje v tomto „ilegálním světě“ po určité době jej přijímá jako normu. Trestná činnost se po čase stává jediným zdrojem příjmů, které závislý uživatel potřebuje k nákupu drogy (sekundární kriminalita). Postupná závislost na látce a tím potřebná rostoucí dávka neumožňuje uživateli, až na drobné výjimky, získávat finanční prostředky legální cestou. Komunita uživatelů je tedy též velmi zajímavá také pro organizovaný zločin. Uživatelé jsou velmi často využívány pro distribuci drog a páčání různé trestné činnosti (terciální kriminalita). V podstatě se dá říci, že je nepravděpodobné, aby dlouhodobý uživatel drog nepřišel do kontaktu s nějakou formou trestné činnosti.

Nejedná se jen o páčání trestné činnosti, ale také o ztrátu kontaktů s rodinou, partnery a přáteli. Závislý na droze ztrácí pravidelné zaměstnání, popřípadě je vyloučen ze školy. Sociální propad se prohlubuje. Důsledky této situace mohou být hnacím

motorem ke změně, ale také mohou upevňovat závislost. Jedním z velmi hmatatelných důsledků závislosti je výkon trestu odnětí svobody.

Z hlediska terapeutického a výchovně vzdělávacího zacházení ve Věznici Příbram a pochopitelně i v ostatních vězeňských zařízeních VS ČR můžeme rozeznávat čtyři skupiny odsouzených:

1. Odsouzené osoby, které před uvězněním neměli žádnou zkušenost s drogou a nechtějí ji získat ani během výkonu trestu odnětí svobody. Zároveň za sebou mají jen krátkou nebo žádnou kriminální kariéru, jsou bez poruch osobnosti, nebo jiných výrazných psychických problémů. Tito vězni by v rámci programu zacházení měli být důsledně zařazováni do bezdrogových zón s modelem zóny postavené k ochraně skupiny vězňů neužívající drogy před uživateli drog. Smyslem tohoto typu zóny by mělo být oddělit tyto vězně fyzicky i technicky od těch skupin vězňů a prostor, kde by mohlo pravděpodobněji dojít ke kontaktu s drogami nebo negativnímu ovlivňování ze strany vězněných uživatelů drog. Stranou nelze ponechat ani komplex vzdělávacích, speciálně výchovných, volnočasových a zájmových aktivit spojených s výhodami v rámci programu zacházení.
2. Odsouzení, kteří před uvězněním neměli s drogou zkušenost, avšak jako jeden z možných negativních důsledků uvěznění je u nich pravděpodobný únik k droze či podlehnutí kriminálně „zkušeňjším“ jedincům. S těmito odsouzenými je třeba zacházet jako se skupinou č.1, s doplněním o preventivní protidrogovou výchovu.
3. Odsouzení, kteří před uvězněním drogu užívali, hodlají (projevují snahu) s užíváním přestat a jsou k tomu motivováni. Systém zacházení s těmito vězni by již měl být léčebně terapeutický. Přejít do skupiny č.1, 2 by neměl být dovolen, avšak v rámci pokroku a výsledků odsouzených by měli být takovíto vězni umístováni do stále výhodnějších podmínek. Zde se je třeba pokusit o rozlišení účelového jednání a opravdové motivace k absolutní abstinenci. Odsouzení, kteří chtějí využít lepších podmínek k „luxusnějšímu vykonání trestu odnětí svobody“, se před vězeňským

personálem díky svým bohatým zkušenostem z výkonu trestu umějí velice účelově chovat. V rozhovorech i při terapii se chovají velice vstřícně a podřídivě, ale mimo dosah personálu narušují kolektivní klima skupiny, netají se účelovostí svého jednání.

4. Skupinu tvoří ti odsouzení, kteří drogu mimo vězení zneužívali a nehodlají přestat ani ve výkonu trestu. Tito odsouzení tvoří bezpečnostní riziko pro ostatní odsouzené, ale i pro personál věznice, protože si budou chtít drogu opatřit jakýmkoliv způsobem.²⁰

²⁰ Miovský M. a kol., Vězeňství a nelegální drogy. Úřad vlády ČR;2003,33-34s, ISBN 80-86734-03-X

6. Osobnost a drogová závislost

Otázkou je, zda lze určit typickou osobnostní strukturu drogově závislých. Psychoanalyticky orientovaný Jean Bergeret vyloučil výskyt pouze jediného typu osobnosti toxikomana a své úvahy shrnuje takto :

1. V jakékoli psychické struktuře může být podklad pro vznik závislého chování.
2. Struktura osobnosti není účinkem návykových látek změněna, pouze dochází k zesílení některých osobnostních rysů.
3. Závislost nevzniká pouze kvůli uspokojení potřeby jedince (vědomě či nevědomě), ale i k jeho kompenzačním deficitům.²¹

Dále rozděluje Bergeret osobnosti drogově závislé do tří velkých skupin:

1. Toxikomani s neurotickou strukturou – jsou soustředěni na pohlavní problematiku (oidipovský, kastrální komplex) Charakterizuje je autoagrese a masochismus, často ústící k sebetrestající chování až v sebevražedných pokusech (předávkování).
2. Toxikomani s psychotickou strukturou - často je charakterizuje obrané chování před rizikem návalu nereálných představ (droga paradoxně slouží jako prostředek ke kontaktu s realitou) a ospravedlňující chování.
3. Depresivní toxikomané – charakterizuje je značná nevyzrálost, nebyla u nich překonána krize dospívání, jsou nestálí, lehce ovlivnitelní, váhají v emočních vkladech. Často se izolují, mají sníženou jakoukoliv představivost. Často mají tendence k sebevraždám.²² Bergeretova dělení lze v praxi užít k základní orientaci. Podle mé zkušenosti mezi klienty nejvíc zastoupen třetí typ (depresivní).

²¹ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 ISBN 80.86734-05-6

7. Bio – psycho – sociální model závislosti

Hlavními modely a přístupy, které se ve světě uplatňují při výkladech a řešení drogových závislostí jsou : biomedicínký model, bio-psycho-sociální model a celostní model, morální a spirituální přístup, přístup ochrany veřejného zdraví, přístup minimalizace poškození (harm reduction), hlubinně psychologické přístupy, přístupy systematicky orientované na rodinu a behaviorální modely²³.

Z pohledu bio-psycho-sociálního modelu vzniká závislost v ontogenezi ve vzájemné interakci biologických, psychologických a vztahových faktorů. Protože popisovaný model obsahuje vývojové hledisko, dokáže se vyrovnat se vžitou představou o trvalé nevléčitelnosti závislosti. Nabízí možnost údravy, za příznivých vnitřních a vnějších podmínek může člověk svoji závislost přerůst, vlastně se tedy uzdravit a být nadále zdravým člověkem²⁴. Nelze však počítat s tím, že vyléčení umožní bezrizikové nekontrolované užívání.

Bio-psycho-sociální model implikuje i přístup k práci s uživateli drog a ohroženými skupinami. Léčba závislosti vyžaduje týmovou práci vycházející z mezioborového přístupu a zahrnuje všechny součásti bio-psycho-sociálního modelu. To znamená detoxifikaci, farmakoterapii, psychoterapii (individuální, skupinovou, komunitní), sociální práci. Nyní se budu zabývat jednotlivými úrovněmi, které v sobě bio-psycho-sociální model integruje, a které jsou v neustálé interakci.

²² Bergeret J. Toxikomanie a osobnost. Victoria Publishing;1995 25-31s, ISBN 80-7187-003-X

²³ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 78s, ISBN 80.86734-05-6

7.1. Biologické úroveň

Za biologické faktory v etiopatogenézi závislosti lze považovat některé problematické okolnosti prenatální, perinatální a postnatální (abúzus matky během těhotenství, užití psychotropních látek při porodu, trauma a nemoci v dětství).

Na biologické úrovni jsou důležité interakce mozkového neurochemismu s jednotlivými psychotropními látkami a následná provázanost se změnami afektivních a vegetativních funkcí. Stimulancia (kokain, pervitin) mají vliv na metabolismus dopaminu, což je výsledkem dočasných pocitů euforie, kompetence, vzrušení, a bdělosti. Opiáty ovlivňují produkci endorfinu a enkefalinů. Společným jmenovatelem vzniku závislosti na této úrovni je mechanismus pozitivního posilování - nejdůležitější úlohu v systému odměňování má opioidní a kortikolimbický dopaminergní systém., psychoaktivní látka je stimulem který normalizuje mozkový neurochemismus a má zásadní vliv na afektivitu.²⁵ Léčba závislosti na biologické úrovni znamená především farmakoterapii. Farmakoterapii lze pro tyto účely rozdělit do 3.skupin:

- 1) medikace cílená k závislosti (preparáty substituční a syntetizující
- 2) medikace mírnící škody vzniklé abúzem
- 3) medikace určená pro klienty s duální diagnózou.²⁶

7.2 Psychologická úroveň

Zde je zkoumán vliv tzv. psychogenních vlivů a faktorů na rozvoji abusu návykových látek a pro rozvoj závislosti. Psychogenní faktory můžeme nalézt již v období nitroděložního vývoje a období porodu. Nejde tedy o biologické faktory perinatálního poškození, ale o souvislosti psychických zážitků, tedy prožívání toho, co eventuálně působilo nějaké biologické poškození. Například, jestli žena prožívá těhotenství jako stresovou záležitost, ať už z jakýchkoliv důvodů, přenáší se informace o tomto stresu na plod. Jestliže matka začne na tlumení stresu užívat tlumivé látky, přenese se tato informace na plod a vytváří jakýsi imprint, vtisk, dráhu, kód o efektu tlumivě působících látek při prožívání stresu. Tento kód bude čekat na oživení v období

²⁴ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 78s, ISBN 80.86734-05-6

²⁵ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 91-118s, ISBN 80.86734-05-6

postnatálním. Po aplikaci stejně působící látky v pozdějším období zažije potomek sice nový, ale zároveň již dávno poznáný efekt. Pozitivní zpětná vazba může rychle posilovat vznik návyku.

Významnými faktory jsou dále : úroveň postnatální péče, tedy péče o harmonický vývoj dítěte, vývoj a diferenci jeho potřeb, jejich přiměřené uspokojování s respektem k hranicím, dále podpora v době dospívání, v krizi hledané identity a samozřejmě adekvátní pomoc v případech objevující se patologie nejrůznějších duševních poruch a chorob, jako je deprese, úzkost, eventuálně psychotické onemocnění. Pokud není k dispozici adekvátní pomoc, bývá to právě počáteční sebededikace, která vede později k rozvoji abusu a vzniku závislosti²⁷.

7.3 Sociální úroveň

Sociální úroveň lze označit kontext, ve kterém se všechno děje. Jedná se o vliv vztahů s okolím, které formují zrání jedince, popřípadě toto zrání brzdí nebo deformují. Tyto vlivy zahrnují širokou škálu od nejobecnějších okolností, společenský status rodiny, úroveň sociální zajištěnosti a prostředí ve kterém jedinec žije, až po specifitější a konkrétnější ovlivňování. Jinak formuje zrání člověka život na poklidné vesnici a jinak ruch sídliště velkoměsta. K těm konkrétněji působícím patří kvalita konkrétních rodinných vztahů, případně absence rodiny vůbec. Dospívání se děje v procesu sociálního učení na kterém se podílí zejména rodina se svými pravidly, mýty a morálkou.

Stále více se v dnešní době mluví o rozpadu rodin, o nedostatku času dospělých na mladé, o absenci rituálů pozitivně formujících zrání mladého člověka. Mladiství hledají identifikační vzory mimo rodinu, ve své přirozené závislé poloze vyhledávají silné jedince nebo skupiny. Hledají pocit přijetí, sounáležitosti, a směřování k nezávislosti, a nebo jde dokonce o hledání přežití vůbec. Síla a moc rituálů nevzniká tím, že je vědomě nekultivujeme. Prosazují se díky svému archetypálnímu poslání v životě, ale spíše v deviované podobě. Ještě specifitější situace nastává, pokud dítě v rodině vyrůstá vedle závislých osob. Je konfrontováno s braním drog či s pitím

²⁶ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti II. Úřad vlády ČR; 2002 19s, ISBN 80.86734-05-6

²⁷ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti II. Úřad vlády ČR; 2002 19s ISBN 80.86734-05-6

alkoholu jako s normou. Abusus jednoho z rodičů je například tajen a přeznačkován, je jakýmsi tabuizovaným tématem rodiny. Život se závislým znamená žít dysfunkční vztahy, být vystaven prudkým změnám nálad a postojů, podle toho, zda je závislý intoxikován, nebo „odčiňuje“ v době střízlivosti. Být vystaven slibům, které nemají naplnění, být vystaven nepředvídatelnosti příštích hodin. Často je jedinec žijící v těsné blízkosti se závislým vystaven zneužití, jak na fyzické tak i emoční úrovni. Obvykle jeho způsob adaptace na tomto spolužití vykazuje také patologii, vytváří vazby kterým se říká kodependence - závislost na druhém. A nezřídka se v dalším svém vývoji dostává sám k abusu, jako ke způsobu pseudoadaptace a zároveň možnosti, jak dočasně mírnit své utrpení. Vedle rodiny v procesu sociálního učení nezastupitelnou roly hraje kolektiv vrstevníků. Známe rčení „chytil se špatných kamarádů“. Sem patří především podpora pro zdravý a aktivní rozvoj diferencovaných vztahů a s tím zájmových činností, vyrovnání s autoritami. Pro nás dospělé je tato úroveň apelem kultivovat svůj vlastní obraz, který mladým jako poselství do jejich života předkládáme²⁸.

²⁸ Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 96s ISBN 80.86734-05-6

8. Důsledky závislosti

V závěru teoretické části práce se chci věnovat důsledkům dlouhodobého užívání návykových látek. Mnohé z důsledků byly včleněny do popisu bio-psycho-sociálního modelu, proto zde dopady abúzu uvedu jen krátce. Důsledky užívání psychotropních látek bývají velice vážné, čím déle dochází k abúzu, tím jsou závažnější a postihují obvykle všechny úrovně lidské existence. Dá se říci, že závislost, která vede k nadměrnému užívání psychoaktivních látek, poškozuje člověka biologicky, psychicky i sociálně.

Somatické důsledky závislosti

Vlivem užívání návykových látek může dojít k poškození centrální nervové soustavy, jater, ledvin, gastrointestinálního traktu, cévního systému, existuje také zvýšené riziko infekce hepatitidy C a HIV. Vlivem užívání psychoaktivních látek se negativně mění i zevnějšek člověka, většinou se projevující extrémním zhubnutím, devastací žilního systému, abscesy, flegmónou apod.

Psychické důsledky drogové závislosti

Projevuje se deformace emočních reakcí, které jsou většinou nepřiměřené startovacím podmínkám. Dále lze uvést ztrátu koncentrace pozornosti a zhoršení paměti, změna aktivační úrovně (příliš aktivní, nebo utlumen), změna hierarchie hodnot (pokřivený žebříček hodnot), nedostatek vůle, úpadek osobnosti a lidské důstojnosti. S tím souvisí i důsledky na úrovni spirituální jako například pocity odcizení, zoufalství, izolace, prázdnoty a ztráta smyslu s účelu života.

Sociální důsledky drogové závislosti

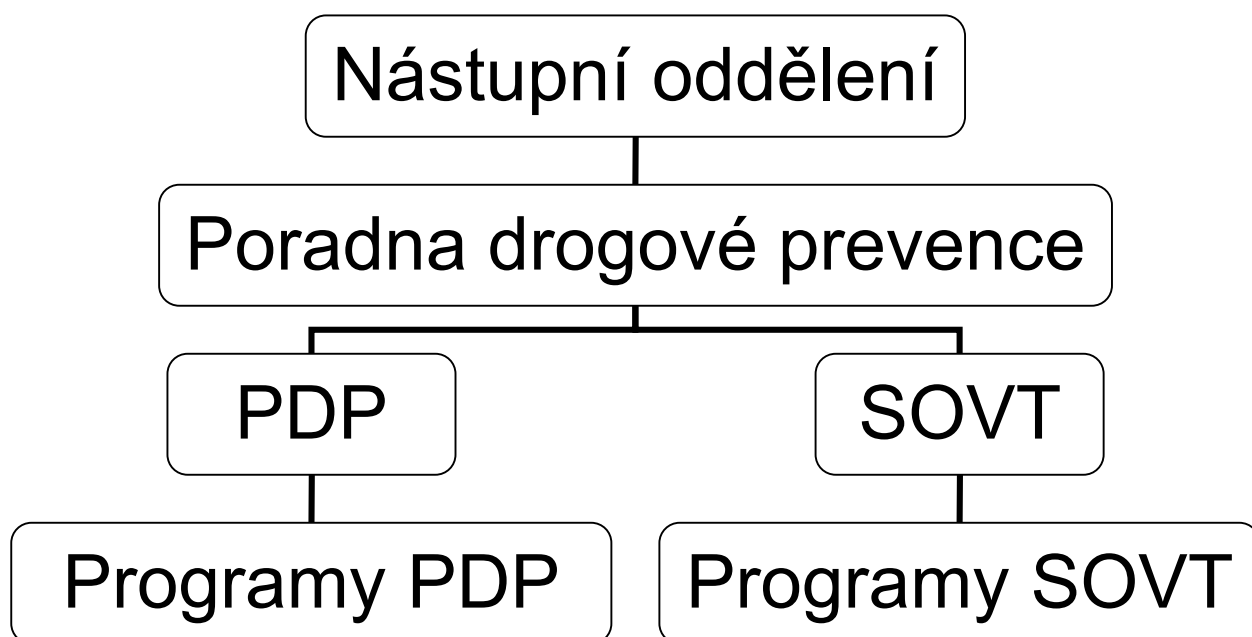
Sociální důsledky drogového abúzu jsou velmi vážné, myslím si, že tyto důsledky jsou nezávažnější. Závislost vede k narušení až zničení stávajících sociálních vztahů, jak v nejužší rodině tak i mezi přáteli. Lidé závislí na psychoaktivních látkách trpí kromě ztráty svých blízkých i ztrátou sociálního statusu, negativní sociální stigmatizací, finančními problémy, často se objevují problémy ve škole a v zaměstnání, což vede ke ztrátě zaměstnání. Nespokojenost a frustrace s těmito důsledky závislosti znovu roztáčejí začarovaný kruh a jedinec se tak propadá hlouběji do propasti závislosti na psychoaktivní látce²⁹.

²⁹ Vágnerová M. psychopatologie pro pomáhající profese. Portál; 1999 303-306, ISBN 80-7178-214-9

9. Převýchovní práce s drogově závislými odsouzenými ve věznici Příbram

Graf č.1

Grafické znázornění řešení drogové problematiky ve Věznici Příbram

PDP - Poradna drogové poradny

SOVT – Specializované oddělení výkonu trestu

10. Poradna drogové prevence

Protidrogová poradna ve Věznici Příbram vznikla v roce 2001, její filozofie vychází z celospolečenské potřeby prevence zneužívání návykových, omamných a psychotropních látek. Věznice je jedno ze zařízení, kde se mohou odsouzení zastavit, ohlédnout zpět za svým životem a zároveň zde mohou najít „ pomocnou ruku“.

Ve Věznici Příbram je věnována této problematice zvýšená pozornost. Péči poradny projde ročně průměrně 200 odsouzených, z toho 80 jich je zařazeno do speciálně výchovných programů.

Odsouzení, kteří jsou zařazeni do protidrogové poradny a navštěvují stanovené speciálně- výchovné aktivity nejsou zařazeni na žádném speciálním oddělení výkonu trestu odnětí svobody, ale jsou rozčleněni podle základní diferenciaci odsouzených.

10.1 Hlavní cíl poradny

Hlavním cílem protidrogové poradny je změna životního stylu osob nacházejících se ve výkonu trestu odnětí svobody. Při práci s odsouzenými vycházím z předpokladu, že trvalejší změny životního stylu lze dosáhnout prostřednictvím osobního růstu. Odsouzený v programu protidrogové prevence postupně dosahuje změn v sebepojetí, prožívání, chování a vztazích, což mu umožní, aby mohl svůj život prožívat jako uspokojivý, v němž se může svobodně rozhodnout, jakým způsobem povede svůj život nadále. Osobnostní růst umožní odsouzenému, aby si žádoucí změny svého chování udržel i po odchodu z výkonu trestu odnětí svobody. Úkolem léčby je přijetí abstinence jako nezbytnou součást svého dalšího života, objevení její možnosti, ale i omezení. Žádoucí je využití abstinence k dalšímu rozvoji sama sebe, k uplatnění se v reálném světě a především ke své spokojenosti.³⁰

A. Primární protidrogová prevence, zaměřená na:

1. Pedagogy, sociální pracovníce, vychovatele-terapeuty a vychovatele s cílem poskytnout jim potřebné informace, dovednosti a metodické pomůcky, které potřebují ve styku s odsouzenými v oblasti návykových látek.
2. Na odsouzené, kteří se cítí drogou ohroženi a ještě nejsou na droze závislí, se zvýšeným důrazem na osoby prvovězněné, a mladé dospělé a na osoby se sníženou psychickou odolností.
3. Osoby závislé, které nejsou zařazeny v bezdrogové zóně a na specializovaném oddělení výkonu trestu odnětí svobody. Hlavním

³⁰ Projekt poradny drogové prevence, NGR VS ČR č.3/ 2005

cílem protidrogové poradny je tyto osoby speciálně výchovnými metodami motivovat k životu bez drogy se zvýšeným důrazem na osoby prvovězňené, mladé dospělé a osoby se sníženou psychickou odolností.

B. Poskytování psychologické, terapeutické, sociální a pedagogické pomoci a lékařské péče na droze závislým odsouzeným. Zvláště těm, co se rozhodli žít bez drog a těm kteří se cítí drogou ohroženi a ještě nejsou na droze závislí. V rámci poradny je zvýšená pomoc věnována osobám prvovězňeným, mladým dospělým a osobám se sníženou psychickou odolností.³¹

10.2 Dílčí cíle protidrogové poradny

- dodání síly odsouzeným a posílit jejich odolnost vůči dalším selháním a připravenost na každodenní „boj s chutí“
- změna vzorců sebedestruktivního myšlení a chování
- učení se odpovědnosti za sebe, za svá rozhodnutí, odpovědnosti za druhé
- vytvoření smyslu, citlivosti pro lidská společenství
- získání základních sociálních dovedností, komunikačních dovedností, dovedností řešit konflikty a zátěžové situace.
- osvojení si pracovních a hygienických návyků
- změna negativního sebepojetí, přijetí sama sebe, získání reálného pohledu na sama sebe.
- poskytování takového prostředí, ve kterém člověk jako lidská bytost může růst, přebírat odpovědnost a rozvíjet sebe sama (osobní růst)
- uvědomění si důležitosti svého zdraví, zlepšení a stabilizování své fyzické kondice.

Zařazení odsouzeného do programu protidrogové prevence se uskutečňuje na návrh psychologa věznice se souhlasem speciálního pedagoga,

³¹ Projekt poradny drogové prevence, NGR VS ČR č.3/ 2005

nebo na vlastní žádost vězně. Vzhledem ke kapacitě poradny dostávají přednost odsouzení, kteří jsou dostatečně motivováni pro život bez psychotropních látek nebo se cítí drogou ohroženi. Důležitým kritériem pro výběr odsouzených je jejich naprostá dobrovolnost absolvovat program protidrogové poradny. V případě zařazení odsouzeného do péče poradny je specialisty poradny odsouzenému stanoven individuální program zacházení, který je pravidelně psychologem vyhodnocován a dle klientovy potřeby aktualizován.

10.3 Tým protidrogové poradny

Personální obsazení poradny drogové prevence ve Věznici Příbram je voleno tak, aby byla zajištěna optimální funkčnost. Rozsáhlé spektrum působnosti poradny vyžaduje profesionální řešení neobvyklých a specifických situací.

Obsazení poradny :

- psycholog
- speciální pedagog
- psychiatr
- lékař
- sociolog
- vychovatel terapeut
- sociální pracovník

Dle potřeby se do práce poradny zapojují i další pracovníci Vězeňské služby ČR, jako například vychovatel, lektor – instruktor apod.

10.4 Formy a práce s odsouzenými zařazenými do péče drogové prevence.

Těžištěm práce poradny spočívá především v rozšiřování možností nefarmakologické terapie.

- Základní formou práce je skupinová psychoterapie, která je vždy vedena psychologem.
- Neverbální terapii – arteterapie, ergoterapie, fyzioterapie, relaxace a pohybová terapie-vedené vychovatelem terapeutem.
- Psychosociální výcvik a nácvik sociálních dovedností – vedený specialistou
- Zátěžové programy např. psychosociální hry – vedené vychovatelem terapeutem
- Vzdělávací aktivity – všeobecné vzdělávání, právní vědomí, výuka jazyků – vedené lektorem – instruktorem
- Skupinová poradenská činnost odborníků na drogovou problematiku (přednášky, besedy)
- Individuální terapie a poradenství psychologa, pedagoga a sociálního pracovníka.
- Využití služeb zdravotního personálu
- Pracovní terapii - vedená specialisty protidrogové poradny³²

³² *Projekt poradny drogové prevence, NGŘ VS ČR č.3/ 2005*

11. Motivace ke změně

Klíčovým faktorem, který ovlivňuje zapojení odsouzeného do „řešení problému závislosti na psychotropních látkách je motivace ke změně. Obecně se dá hovořit o motivaci k léčbě. Každá jednotlivá speciálně – výchovná aktivita, realizovaná v rámci protidrogové prevence ve Věznici Příbram ve svém projektu obsahuje motivaci ke změně životního stylu. Specifické programy zacházení s těmito vězni deklarují, dobrovolnost vstupu. Ze své zkušenosti můžu konstatovat, že závislý toxikoman vstupující do těchto procesů zacházení je k tomuto kroku v podstatě donucen tíhou důsledků své závislosti, např. pácháním trestné činnosti v důsledku získání prostředků pro nákup drogy. Tito klienti, kteří si po právoplatném odsouzení k výkonu trestu odnětí svobody tuto skutečnost uvědomí, žádají o zařazení do těchto specifických programů zacházení.

K pochopení vývoje motivace přispívá kruhový model změny. Tento model rozlišuje šest fází:

- ◆ Prekontemplace : stav, kdy uživatel nemá zájem přijmout důsledky svého chování (závislosti), přesto, že mu jeho okolí předkládá důkazy těchto důsledků.
- ◆ Kontemplace: uživatel drogy si začíná uvědomovat důsledky své závislosti. Začíná uvažovat o možné změně, často je však toto zvažování rozpolcené.
- ◆ Rozhodnutí: tato fáze musí vždy následovat a může jít pouze dvěma směry:
 - závislí se rozhodne pro další užívání a proces změn předčasně opouští
 - rozhodne se pokusit o změnu
- ◆ Aktivní změna : závislý podniká aktivní kroky ke změně (nastupuje do léčebného programu, anebo se o abstinenci pokouší samostatně). Tento krok může vést k změně, nebo k původnímu způsobu života.

- ◆ Podpora navozených změn : jedinec úspěšně dokončil léčbu a nyní se vrací do podmínek normálního života, nové (žádoucí vzorce) chování, které si osvojil, převádí do podmínek reálného života. Součástí a dle mého názoru velice důležitou je následná péče a doléčování.

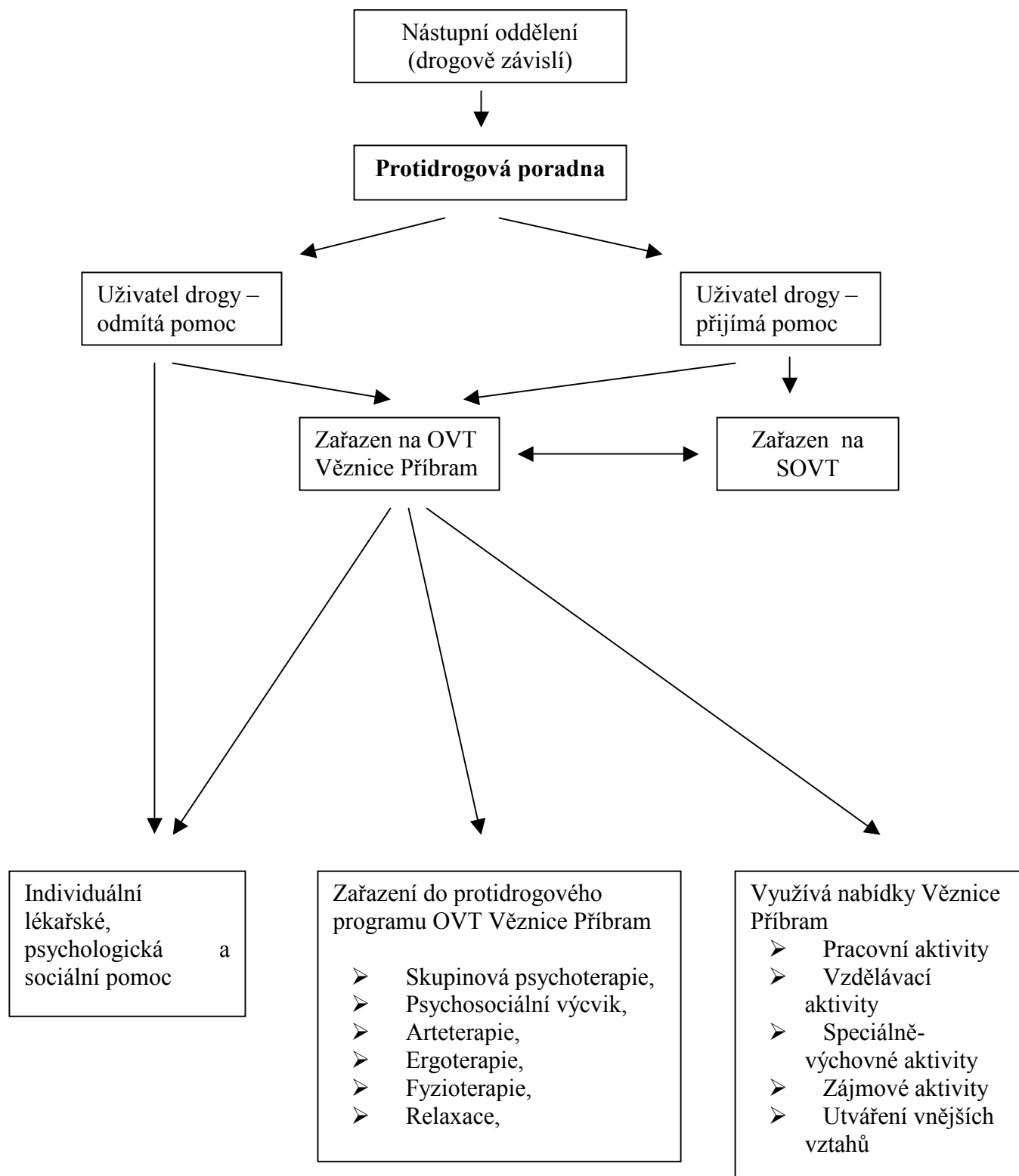
- ◆ Relaps: situace, kdy jedinec znovu užije návykovou látku (jednorázově či opakovaně). Jde o celkem přirozenou událost v procesu léčby ze závislosti a nemusí zákonitě znamenat návrat k původnímu závislému chování³³.

Trest odnětí svobody je velmi závažným důvodem ke změně životního stylu a přehodnocení svého dosavadního života. Závislí je tvrdě konfrontován s důsledky svého dosavadního chování. Tato konfrontace může přispět ke zpevnění motivace a ke změně postoje ke zneužívání drog.

³³ M., Michal. *Vězeňství a nelegální drogy. Sborník textů z oblasti nelegálních návykových látek ve věznicích. Praha : Úřad vlády České republiky 2003, s. 33 - 34*

Graf č.2

Grafické znázornění činnosti poradny drogové prevence

12. Specializované oddělení výkonu trestu odnětí svobody ve Věznici Příbram.

Graf č.3

Současné organizační členění specializovaného oddělení

12.1 Důvody zřízení specializovaného oddělení a jeho členění

Důvody zřízení specializovaného oddělení výkonu trestu odnětí svobody lze pro přehlednost členění rozdělit do tří skupin.

- ◆ Společenské – zřizování specializovaných oddělení ve věznicích je v souladu se současnou protidrogovou politikou státu, která flexibilně reaguje na reálnou drogovou vězeňskou scénu s přihlédnutím k současné koncepci českého vězeňství.
- ◆ Materiální – podmínky Věznice Příbram umožňují zřídit odpovídající prostory pro specializované oddělení včetně prostorů pro realizaci programu zacházení. Věznice umožňuje i návaznost působení jednotlivých oddělení v rámci samotného výkonu trestu odnětí svobody. Tím je myšlena návaznost, kdy odsouzený po absolvování

pobytu na oddílu pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování na podkladě abúzu drogy přechází na oddíl bezdrogové zóny a v zákonných důvodech před koncem trestu je mu umožněno umístění do výstupního oddělení. Uvedený organizační systém má za úkol zajistit co nejmenší vliv psychotropní látky na odsouzeného.

- ◆ Personální- specializované oddělení vzhledem ke svému zaměření a způsobu práce klade poměrně vysoké požadavky na odbornost personálu a jeho osobnostní vlastnosti. Tato podmínka je splněna přísnějším psychologickým posouzením zaměstnanců a neustálým zvyšováním jejich odborné kvalifikace a to jak studiem VŠ tak i absolvováním specializačních kurzů v rámci VS ČR

Členění specializovaného oddělení

V návaznosti na nejmodernější trendy současného českého vězeňství v oblasti drogové problematiky bylo v roce 2002 nařízením generálního ředitelství Vězeňské služby ČR zřízeno ve Věznici Příbram samostatné specializované oddělení výkonu trestu pro odsouzené s poruchou chování a osobnosti způsobené užíváním psychotropních látek (oddíl specializovaného zacházení – OSZ). Především z důvodu kontinuálního působení v rámci současných způsobů zacházení s odsouzenými toxikomany byla v polovině roku 2003 k oddělení přičleněna Bezdrogová zóna (dále jen BZ – 1), která se zaměřuje především na sekundární a terciální prevenci. Konkrétně tato skutečnost značí, že na tuto bezdrogovou zónu jsou zařazováni odsouzení, kteří absolvovali protitoxikomanické léčení nebo úspěšně absolvovali pobyt na specializovaném oddělení. Snaha pracovníků Věznice Příbram, je vytvořit v rámci prostředí výkonu trestu propojenou péči o klienta, která by zefektivnila především terapeutickou a výchovnou činnost realizovanou kvalifikovaným personálem. Sloučením výše uvedených oddílů bylo docíleno kontinuálního působení na odsouzeného s ohledem na jeho osobnostní změny. V praxi se jedná o propustnou péči, kdy si odsouzený po úspěšném absolvování stanoveného programu v rámci oddílu specializovaného zacházení přechází na bezdrogovou zónu č.1. Tímto způsobem se postupně vytvářejí relativně dobré podmínky pro zacházení s toxikomany ve Věznici Příbram.

Postupným získáváním zkušeností s odlišným způsobem práce oproti standartnímu oddělení výkonu trestu, začala na povrch vycházet skutečnost, že je nutné ve specifických podmínkách věznice podchytit i odsouzené, které lze považovat za jedince ohrožené drogou.

Z těchto důvodů v roce 2004 byla do organizační struktury začleněna bezdrogová zóna č.2, která plní úkoly směřující převážně do oblasti primární prevence.

Vlastní činnost zaměstnanců specializovaného oddělení v rámci snížení vlivu psychotropních látek na odsouzené je širokého rozsahu a zahrnuje v sobě aktivity o primární prevence až po psychotherapeutické působení na odsouzeného. Osobnost odsouzeného a jeho narušenost je určujícím činitelem rozsahu poskytnuté odborné péče, která se svým pojetím může lišit. Dá se říci, že „Oddíl bezdrogové zóny“ má odlišné úkoly od „Oddílu pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování v důsledku užívání psychotropních látek“, i když obecný cíl je stejný.

12.2 Oddíl pro odsouzené s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek

Účelem oddílu specializovaného zacházení je poskytnout a prohloubit odbornou péči o odsouzené (s poruchou osobnosti a chování způsobenou užíváním psychotropních látek), s využitím individuálního nebo skupinového terapeutického působení působení. Hlavním a konkrétním cílem je motivace odsouzeného ke změně dosavadního chování a postojů, které byly příčinou jeho delikvence. Oddíl specializovaného zacházení má kapacitu 32 míst, je vybaven kulturní místností s barevným televizorem s napojením na kabelovou televizi a na vlastní i celovězeňský videokruh. Rovněž z oddělení je přímo přístupný prostor s pračkou určený pro naplňování sebeobslužných aktivit. Pro aktivity programu zacházení jsou určeny prostory dle druhu realizované činnosti. K psychoterapii a dalším speciálně výchovným aktivitám je k dispozici odpovídajícím způsobem vybavená terapeutická místnost. Pro realizaci zájmových, vzdělávacích a dalších terapeutických aktivit jsou k dispozici vybavené ateliéry.³⁴

Porucha osobnosti je charakterizována těmito znaky

- ◆ Intenzivní, ale nestálé meziosobní vztahy (závislost, podněcování, manipulativní chování)
- ◆ Opakující se sebedestruktivní chování (úmyslné, akutní sebepoškození, neschopnost ovládat své emoční reakce)
- ◆ Chronický stav subjektu, že bude někým opuštěn
- ◆ Porucha afektivity (deprese, hněv a hostilita, pocity prázdna, nuda, deprese)
- ◆ Kognitivní poruchy (obrané zesílené vnímání reality, nebludné paranoidní prožitky)
- ◆ Impulsivita (jedna z nevýraznějších charakteristik, často u osob zneužívajících alkohol a návykové látky)³⁵
- ◆ Špatná sociální adaptace (sklon jevit se navenek klamně, porucha vůle, porucha činnosti – časté selhávání v sociální oblasti)

Realizace cíle a obsahu programu zacházení, metody a formy práce

Výběr metod a forem práce vychází ze základních charakterových projevů odsouzených s poruchami osobnosti a chování v důsledku užívání psychotropních látek. Cíl a obsah programu je realizován prostřednictvím nabídky aktivit. Prioritou v nabídce mají terapeutické techniky různého typu:

- ◆ Skupinová psychoterapie
- ◆ Komunitní setkání
- ◆ Sociální výcvik
- ◆ Kurz zvládnání zátěžových situací
- ◆ Arteterapie
- ◆ Jóga
- ◆ Receptivní terapie

³⁴ *Projekt specializovaného oddělení výkonu trestu odnětí svobody dle NGŘ VSČR č. 49 / 2001*

³⁵ *Z. Boleloucký Hraniční stavy psychiatrie vydal Grada 2003, 95 – 107*

Důležitou úlohu v sestavování speciálního programu zacházení hrají vzdělávací aktivity zaměřující se na společnost.

- ◆ Občanská výchova
- ◆ Sociální poradenství
- ◆ Právní minimum

Obsahově je nabídka programu zacházení rozšířena o povinná témata speciálně výchovných aktivit. Nutností je, aby volené metody a techniky podněcovaly vytváření zdravého způsobu sebeprosazování, objektivního sebehodnocení, tolerance k druhým lidem, dovednosti správně se vymezit vůči členům rozličných sociálních skupin, schopnosti spolupracovat s druhými i pomoci jim. V neposlední řadě je též nutné podněcovat vytváření schopnosti uvážlivé orientace v oblasti hodnotové hierarchie. Dalším cílem je uchování vlastní identity před nátlakem skupinových norem a mínění, rozumové vyhodnocování situací a odložení emotivního jednání.

Při práci s odsouzenými tohoto oddělení se upřednostňuje z důvodu větší efektivity činnost v menších skupinách (8 – 10 odsouzených).

Nástin sestavení programu zacházení odsouzenému

Odborní pracovníci specializovaného oddělení sestaví na základě komplexní zprávy program zacházení. Povinnou část představuje především oblast speciálně výchovných aktivit, dále oblast pracovní, vzdělávací a utváření vnějších vztahů. Odsouzenému se umožní výběr z oblasti zájmové, která tvoří nepovinnou část.

Aktivitu v nepovinné části je odsouzený povinen navštěvovat nejméně jedno hodnotící období (3 měsíce). Poté může speciálního pedagoga požádat o aktualizaci stávajícího programu zacházení nebo o zrušení aktivity.

Aktivity stanovené v povinné části programu zacházení mají trvalejší charakter a jsou rušeny vyjímečně z vážných důvodů na základě rozhodnutí týmu odborných pracovníků.

Naplňování cíle a obsahu programu zacházení se hodnotí pravidelně jednou za tři měsíce. Hodnocení úspěšnosti plnění tohoto programu zacházení projednají zaměstnanci oddělení s odsouzeným, dle potřeby jej zaktualizují.

Program aktivit je sestaven tak, aby se smysl pro pravidelnou činnost a povinnost upevňoval a rozvíjel. V přiměřeném poměru jsou zastoupeny povinné aktivity a nepovinné aktivity včetně osobního volna.

Odsouzení jsou s plněním stanoveného programu zacházení průběžně seznamováni prostřednictvím vychovatele a komunitního hodnocení. Pro zvýšení motivačního úsilí odsouzených je v rámci tohoto oddělení uplatňován podpůrný bodový hodnotící systém, který je vyhodnocován jednou týdně. V závislosti na úspěšnosti plnění odsouzeného v tomto hodnotícím období ke mu možné povolit určité výhody dané rámcem právních norem upravujících výkon trestu a vnitřním řádem Věznice Příbram.

Povinná část programu zacházení

- ◆ Pracovní aktivity – práce potřebná k zajištění každodenního provozu věznice, pracovní terapie
- ◆ Vzdělávací aktivity – vzdělávání organizované či realizované středním odborným učilištěm, vzdělávání organizované zaměstnanci specializovaného oddělení.
- ◆ Speciálně výchovné aktivity – pod tímto pojmem se rozumí individuální a skupinová speciální pedagogická a psychologická činnost vedená kompetentními zaměstnanci, činnosti terapeutické – výcvikové a sociálně právní poradenství
- ◆ Utváření vnějších vztahů – podpora kontaktů s osobami blízkými a sociálním zázemím včetně komunikace s organizacemi zabývajícím se péčí o toxikomany

Výběrová část

- ◆ Zájmové aktivity – nejrůznější formy individuální a skupinové zájmové činnosti

Struktura programu zacházení

Struktura programu zacházení vychází z potřeby vrátit osoby závislé na psychotropních látkách do běžného života tím, že se naučí zvládat náročné zátěžové situace a přebírat zodpovědnost za své chování. K podpoře tohoto cíle je vytvořen systém se vzájemně propojenými oblastmi, ve kterých se odsouzený učí pohybovat a existovat. Program má zátěžový charakter, jehož náročnost postupně stoupá.

- ◆ Pracovní oblast – úklidy, terénní úpravy prostor věznice, údržbové práce, dílenské činnosti
- ◆ Oblast speciálně výchovných postupů – komunitní setkání, skupinová psychoterapie, kurz zvládání zátěžových situací, arteterapie, relaxace, ergoterapie, sociálně – právní poradenství, psychosociální výcvik, hatajoga
- ◆ Vzdělávací oblast – rekvalifikační kurz, kurz německého a anglického jazyky, občanská výchova, právní minimum, ekologie, vzdělávací oblast obsahující prvky sebeobsluhy
- ◆ Zájmová oblast – sportovní kroužek, společenské hry, výtvarná činnost, zahrádkářský kroužek
- ◆ Oblast utváření vnějších vztahů – kontakt s rodinnými příslušníky, s úřady a institucemi

12.3 Bezdrogová zóna

Zřízení bezdrogové zóny ve Věznici Příbram vychází z celospolečenské potřeby prevence zneužívání návykových, omamných a psychotropních látek, jejich prekurzorů, či jiných návykových látek. Dále pak z diferencovaného zacházení s drogou ohroženými odsouzenými, nebo s tzv. experimentátory s drogou v počátečním stádiu závislosti v podmínkách Věznice Příbram.

Cílem je vytvářet takové prostředí, ve kterém se odsouzení naučí společensky přijatelnými způsoby řešit nejrůznější konflikty a vyrovnávat se s náročnými životními situacemi bez užívání drog. Hlavním cílem je motivovat odsouzené k trvalé abstinenci a aktivnímu podílení se na realizaci programu zacházení bezdrogové zóny. Pokusit se o vytvoření pocitu odpovědnosti odsouzeného k sobě samému, své další životní existenci a perspektivám. Ubytovací kapacita bezdrogové zóny činí 100 odsouzených.

Vzhledem k účelnosti působení, kdy je nevhodné společně umístit odsouzené. Kteří v minulosti užívali drogy s odsouzenými, kteří nebyli a nejsou uživateli drogy je Bezdrogová zóna rozdělena následujícím způsobem:

- ◆ *Bezdrogová zóna 1.* – zařazují se odsouzení, kteří užívali drogu a nyní jsou motivováni k dobrovolné abstinenci, popřípadě odsouzení, kteří absolvovali soudně nařízené nebo dobrovolné ochranné léčení protitoxikomanické nebo absolvovali pobyt v oddělení specializovaného pro výkon trestu odnětí svobody odsouzených s poruchou osobnosti a chování v důsledku užívání psychotropních látek.
- ◆ *Bezdrogová zóna 2.* – kde jsou zařazeni odsouzení, kteří nejsou a nebyli uživateli drogy, ale lze je považovat za jedince ohrožené drogou.³⁶

Realizace cíle, obsahu programu zacházení, metody a formy práce

Cíl a obsah programu zacházení BZ je realizován na základě pozitivní motivace a propojení systému povinnosti a výhod. Výběr obecně platných metod a forem práce vychází ze základních charakterových projevů odsouzených, v častých případech ovlivněných drogou jako takovou a z požadavků na pozitivní ovlivňování rozvoje jejich

³⁶ *Projekt specializovaného oddělení výkonu trestu odnětí svobody dle NGR VSČR č. 49 / 2001*

osobnosti po stránce psychické i fyzické. Zohledněny jsou psychosociální zvláštnosti této skupiny odsouzených a diferencovaně i jednotlivé vazby či stupně seznámení s drogou, jakož i věkové kategorie, prostorové, materiální a personální podmínky věznice.

Cíl a obsah programu zacházení je realizován prostřednictvím rozšířené nabídky aktivit, při kterých lze uplatňovat větší míru osobního rozhodování a aktivního přístupu odsouzených k těmto aktivitám. Odsouzení jsou na tomto oddělení též připravováni na režim běžného života za branami věznice. Aktivity jsou stanoveny týmem odborných pracovníků a v programu zacházení jsou jako na specializovaném oddíle určeny povinné a nepovinné aktivity včetně osobního volna.

Naplňování cíle včetně plnění dílčích oblastí programu zacházení se hodnotí pravidelně jednou za tři měsíce. Hodnocení úspěšnosti plnění programu zacházení je projednáno s odsouzeným. Při vyhodnocení, pokud je to aktuální v souladu s individuálním vývojem osobnosti odsouzeného, změnami v jeho chování a jednání, se zásadou zvyšování požadavků na kvalitu a rozsah zapojení, se program zacházení aktualizuje. Při sestavování aktualizovaného programu je vyžadován aktivní podíl odsouzeného. Obdobně jako na oddíle speciálního zacházení je pro hodnocení využíván bodový hodnotící systém a závěrů z měsíčních pedagogických rad, jejichž se účastní všichni pracovníci zabezpečující výchovnou činnost v rámci bezdrogových zón.

Aktivity jsou strukturovány do týdenních fixních plánů, ze kterých je zřetelné, kdy a kde aktivita probíhá a kdo z pracovníků oddělení Věznice Příbram ji vede. Odsouzení jsou z plánů aktivit seznamováni prostřednictvím zveřejnění na informační tabuli oddílu.

12.4 Personální zabezpečení specializovaného oddílu zacházení a bezdrogových zón

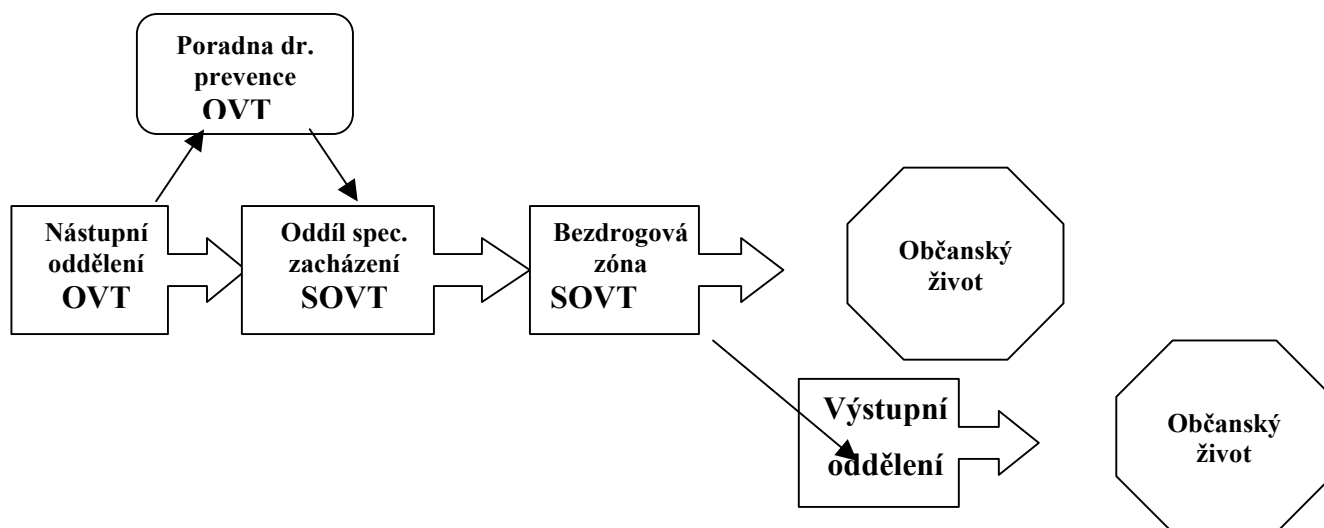
Základní složení pracovního kolektivu specializovaného oddělení

- ◆ Vedoucí oddělení
- ◆ Sociální pracovník
- ◆ Vychovatelé terapeuti
- ◆ Speciální pedagogové
- ◆ Vychovatelé

Je zcela samozřejmé, že je nutná spolupráce i s dalšími pracovníky jiných profesí jako např. psychiatr, duchovní, členové poradny drogové prevence.³⁷

Graf č.4

Grafické znázornění spolupráce „specializovaného oddělení výkonu trestu (SOVT)“ a „oddělení výkonu trestu (OVT) v rámci reedukačního působení na odsouzeného toxikomana

³⁷ Projekt specializovaného oddělení výkonu trestu odnětí svobody dle NGR VSČR č. 49 / 2001

13. Výzkumné šetření

13.1 Formulace výzkumného problému

V praktické části diplomové práce se budu zabývat přístupem odsouzených k programům zacházení a s tím související perspektivy k jejich úspěšnému začlenění zpět do společnosti.

Cílem šetření, je zjistit, zda sociální minulost odsouzených ovlivňuje jejich postoj k programům zacházení a jak odsouzení hodnotí současně nabízené programy zacházení z hlediska jejich účelnosti, efektivnosti v rámci jejich úspěšného znovu zařazení do společnosti.

Domnívám se, že pozitivní sociální minulost odsouzených je závislá na harmonickém vývoji v rodinném i školním prostředí, nekonfliktním vztahu s vrstevníky a celkové životní spokojenosti. Kvalita uvedených oblastí má dle mého názoru vliv na další životní perspektivu jedince.

13.2 Stanovení hypotéz

Pro výzkumné šetření jsem si zvolil tyto hypotézy :

H1 Není rozdílu v důvěře v účinnost programů zacházení mezi drogově závislými odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí.

H2 Není rozdílu v zájmu drogově závislých odsouzených o plnění programu zacházení mezi odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí.

H3 Čím horší sociální historie drogově závislých odsouzených, tím je větší pravděpodobnost vzniku recidivy výkonu trestu odnětí svobody.

13.3 Metodologie šetření

13.3.1 Charakteristika výzkumného souboru

Respondenty výzkumného souboru jsou drogově závislí odsouzení umístění k výkonu trestu odnětí svobody do Věznice Příbram. Soubor tvoří výběrově sestavené skupiny :

- 1) Drogově závislí odsouzení umístění ve výkonu trestu odnětí svobody s pozitivní sociální minulostí.

- 2) Drogově závislí odsouzení umístění ve výkonu trestu odnětí svobody s negativní sociální minulostí.

Ad1) Drogově závislí odsouzení, kteří jsou k výkonu trestu odnětí svobody umístění na specializovaném oddělení Věznice Příbram. Jedná se o odsouzené pocházející z úplné fungující rodiny, bez větších výchovných problémů v dětství. Sociální minulost byla zjišťována metodou rozhovoru a studiem dostupných osobních materiálů. (studiem osobní karty, osobního spisu)

Ad2) Drogově závislí odsouzení, kteří jsou umístěni k výkonu trestu odnětí svobody na standardním oddělení výkonu trestu a kteří jsou zapojeni do činnosti poradny drogové prevence. Do této skupiny jsem vybral odsouzené s negativní sociální minulostí. Sociální minulost byla zjišťována metodou rozhovoru a studiem dostupných osobních materiálů. (studiem osobní karty, osobního spisu)

13.3.2 Výzkumné metody

Výzkumné šetření bylo provedeno kvantitativní metodou, tedy zkoumáním výše vybraného souboru statistickou procedurou. Jako metodu jsem zvolil dotazník, který je typickou metodou pro kvantitativní výzkum. Uvedenou metodu jsem zvolil z důvodu získání potřebných informací v relativně krátkém čase a s možností cíleného vedení výzkumného souboru respondentů k tématu praktické části diplomové práce.

Pro zajištění správného pochopení otázkám dotazníku byli iniciováni instruktoři, v podmínkách VTOS se jednalo o vychovatele terapeuty, kteří vyplnění dotazníku vedli.

Obsahové rozdělení dotazníku bylo rozděleno do tří dílčích částí:

- 1. část – informativní údaje
- 2. část - otázky k programu zacházení
- 3. část - postoj k výkonu trestu odnětí svobody

1. část : V této části zjišťuji stručnou formou základní charakteristické údaje o odsouzeném. Konkrétně jsem se zaměřil na dosažené vzdělání, rodinný stav, a recidivu v rámci programu zacházení.

Otázky první části dotazníku :

- 1) Jaké máte vzdělání ?
- 2) Rodinný stav ?
- 3) Kolikrát jste byl ve VTOS ?

2. část: Tuto část dotazníku jsem zaměřil na zájem odsouzených o plnění stanoveného programu zacházení a to na oblast pracovní, speciálně výchovnou , zájmovou a vzdělávací.

Otázky druhé části dotazníku:

- 4) Jste ve stávajícím výkonu trestu odnětí svobody zaměstnán ?
- 5) Máte zájem o zaměstnání ?
- 6) Před nástupem do výkonu trestu jste byl zaměstnán ?
- 7) Máte zájem o vzdělávací aktivity ve VTOS ?
- 8) Máte zájem o nabízené zájmové aktivity ve VTOS ?
- 9) Vyhledal jste ve VTOS pomoc speciálních pracovníků ?

3. část : V této části se ptám odsouzených, na jejich postoj formou uzavřených otázek na jejich postoj k programům zacházení, a jaký jejich pohled na současný průběh a účel výkonu trestu odnětí svobody. Zde se domnívám, že odsouzení s negativní sociální minulostí mají sníženou důvěru k programům zacházení jako celku.

Otázky třetí části dotazníku:

- 10) Zlepšuje vám program zacházení průběh VTOS ?
- 11) Pomáhá vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu ?
- 12) Pomáhá vám program zacházení k návratu do běžného způsobu života

13.3.3 Postup šetření

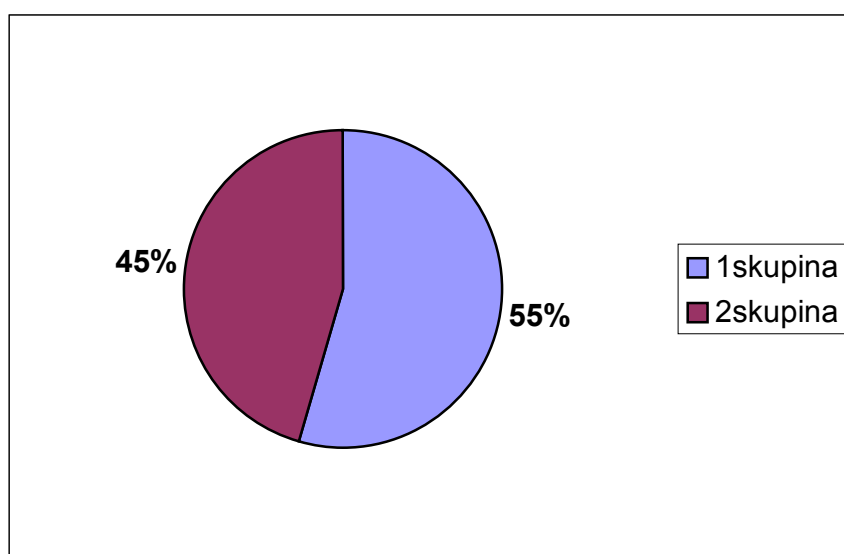
Výzkumné šetření jsem zahájil v měsíci listopad 2007, kdy jsem ve Věznici Příbram na specializovaném a standartním oddělení výkonu trestu odnětí svobody rozdál dotazníky výše uvedeným odsouzeným. Na specializovaném oddělení VTOS jsem rozdál dotazníky šedesáti odsouzeným, u kterých jsem zjistil pozitivní sociální minulost. Požádal jsem vychovatele terapeuta z tohoto oddělení o pomoc při vyplnění dotazníků. Všechny tyto dotazníky mi byly správně vyplněné vráceny.

Ze standartního oddělení výkonu trestu odnětí svobody jsem rozdál dotazníky padesáti odsouzeným, kteří se zapojovali do činnosti poradny drogové prevence a u kterých jsem zjistil negativní sociální minulost. Dotazníky s odsouzenými vyplnil vychovatel terapeut oddělení standartního výkonu trestu odnětí svobody. I v tomto případě mi byly dotazníky včas a správně vyplněné vráceny.

13.3.4 Průběh a výsledky šetření

Z celkového počtu 110 dotazovaných respondentů bylo 60 odsouzených s pozitivní sociální historií což odpovídá 55% a 50 odsouzených s negativní sociální historií což odpovídá 45% z celkového počtu respondentů.

Graf č.5 Rozdělení odsouzených dle sociální historie

1.část šetření – informativní data

V první části výzkumného šetření jsem se zaměřil na získání informativních dat cílových skupin., konkrétně jsem se zaměřil na získané vzdělání, rodinný stav a z důvodu vyhodnocení hypotézy H3 na recidivu v rámci výkonu trestu odnětí svobody.

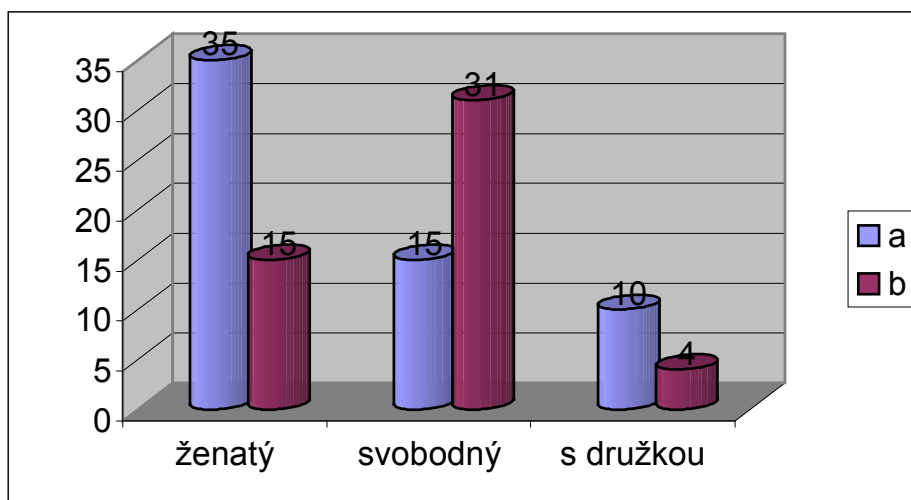
Tab. 1 : Vzdělání odsouzených

	základní	vyučen	maturita	vys. škola	žádné	
1.skupina	21%	19,70%	52%	7,30%	0%	100%
2.skupina	33,20%	31,80%	10%	3,70%	21,30%	100%

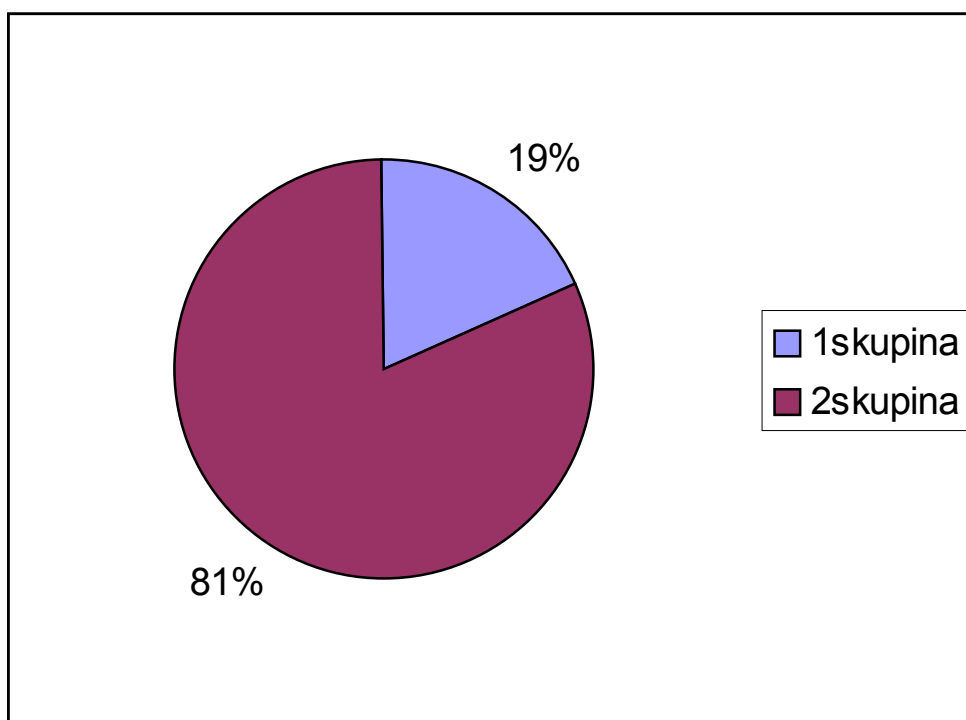
Tab. 1 : Rodinný stav odsouzených

	ženatý	svobodný	S družkou	
1.skupina	58%	25%	17%	100%
2.skupina	30%	62%	8%	100%

Graf č. 6 Rodinný stav odsouzených

Graf č. 7 Recidiva odsouzených

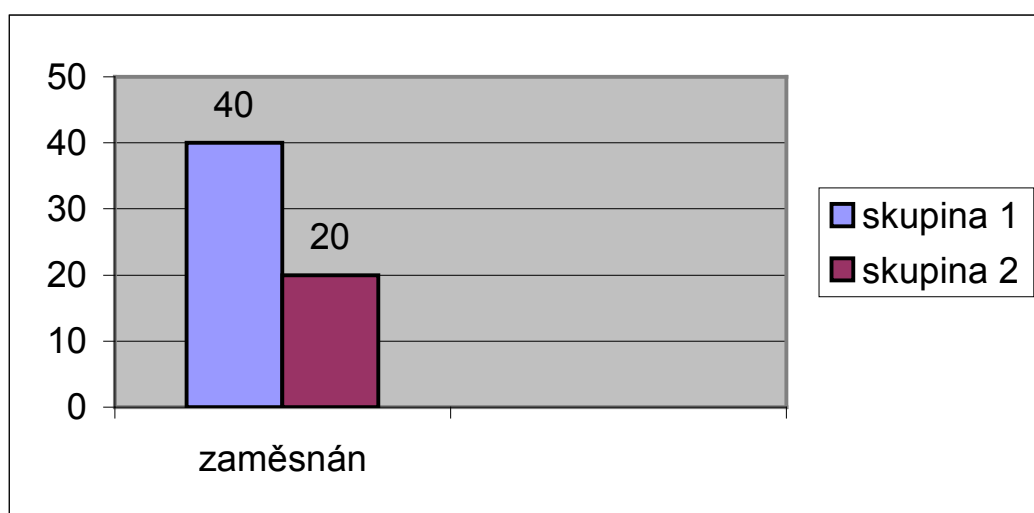
V provedeném šetření bylo zjištěno, že u odsouzených s negativní sociální historií dochází k recidivě v rámci výkonu trestu odnětí svobody v 81%, naopak u odsouzených s pozitivní sociální historií dochází k recidivě pouze v 19 %.

Šetřením byla potvrzena hypotéza H3. U odsouzených s negativní sociální historií je podstatně větší pravděpodobnost recidivy pobytu ve výkonu trestu odnětí svobody než u odsouzených s pozitivní sociální historií.

2. část šetření : Tuto část šetření jsem zaměřil na zájem odsouzených o plnění stanoveného programu zacházení a to na oblast pracovní, speciálně výchovnou , zájmovou a vzdělávací.

Otázka č. 4) *Jste ve stávajícím výkonu trestu odnětí svobody zaměstnán ?*

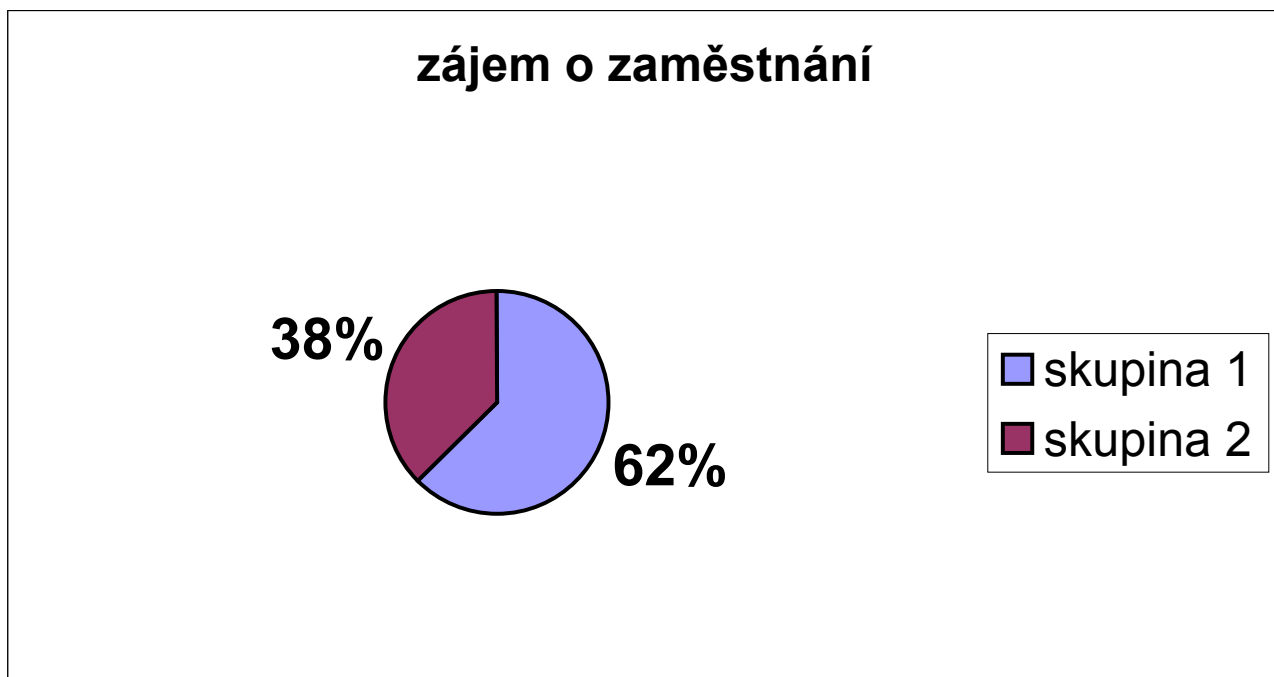
Graf č. 8

Šetřením jsem zjistil, že z celkového počtu 60 respondentů s pozitivní sociální minulostí je v aktuálním výkonu trestu odnětí svobody zaměstnáno 40 odsouzených, což je 66,7% a celkového počtu 50 respondentů s negativní sociální minulostí jich je zaměstnáno 20, což odpovídá 40%.

5) *Máte zájem o zaměstnání ?*

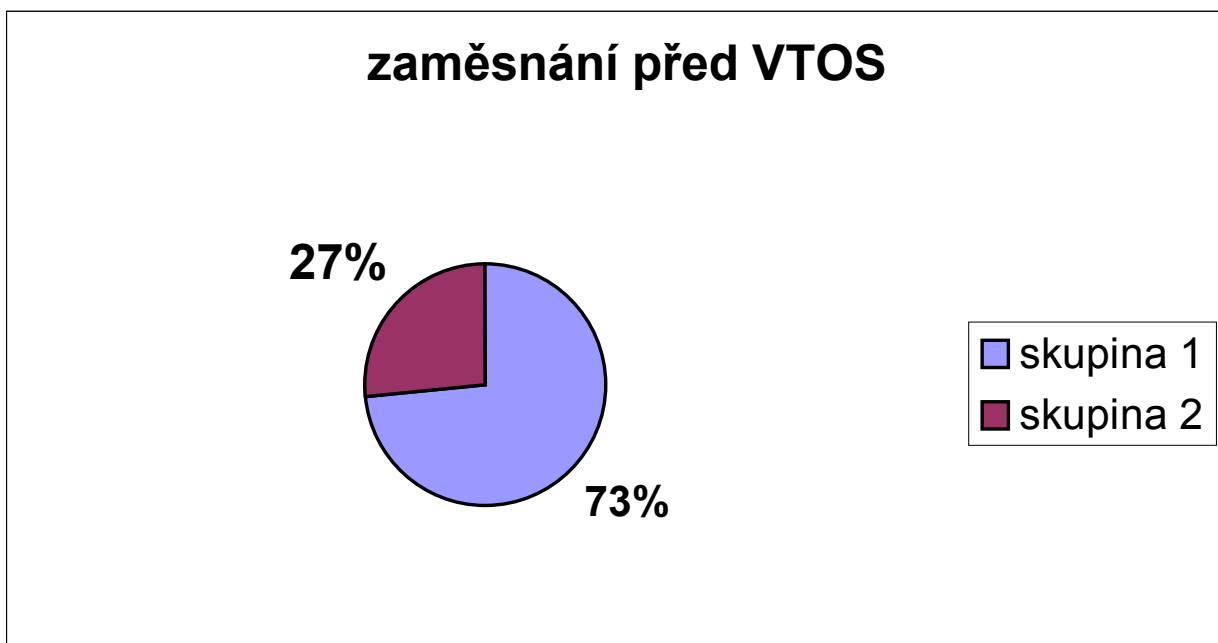
Graf č. 9

Z dotazníku vyplynulo, že zájem o zaměstnání ve výkonu trestu odnětí svobody projevilo 62% odsouzených s pozitivní sociální minulostí naopak pouze 38% odsouzených s negativní sociální minulostí.

6) *Před nástupem do výkonu trestu jste byl zaměstnán ?*

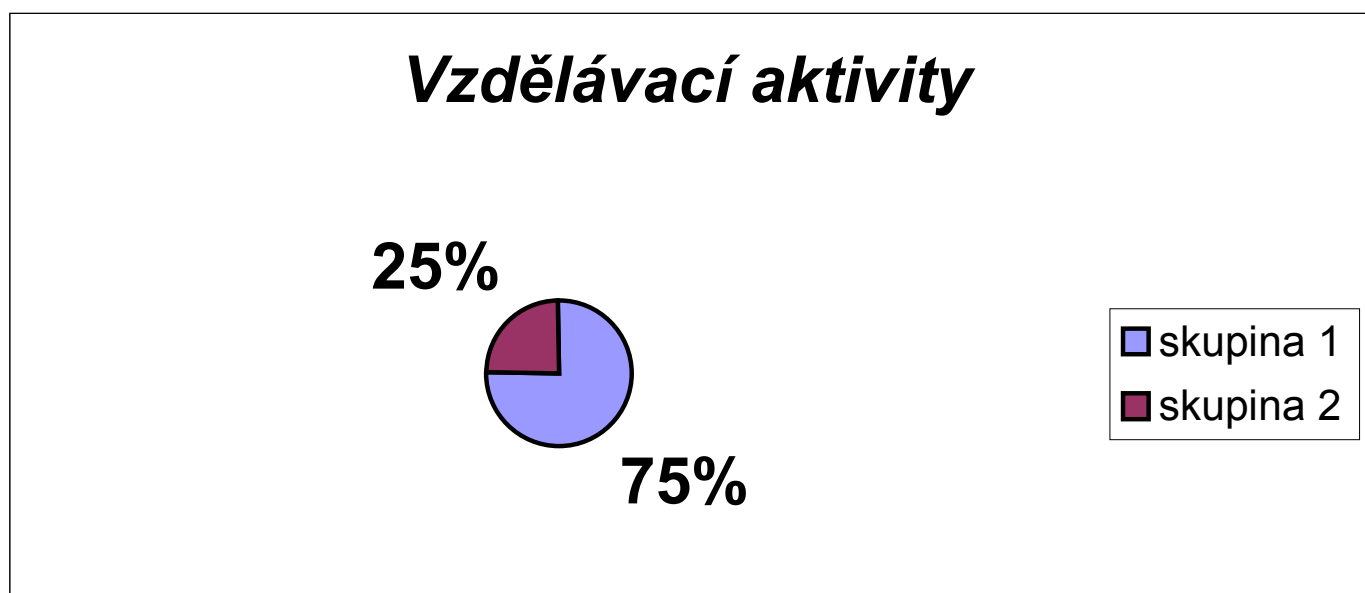
Graf č. 10

Před nástupem do výkonu trestu odnětí svobody pracovalo 73% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, s negativní sociální minulostí pracovalo 27% respondentů.

7) *Máte zájem o vzdělávací aktivity ve VTOS ?*

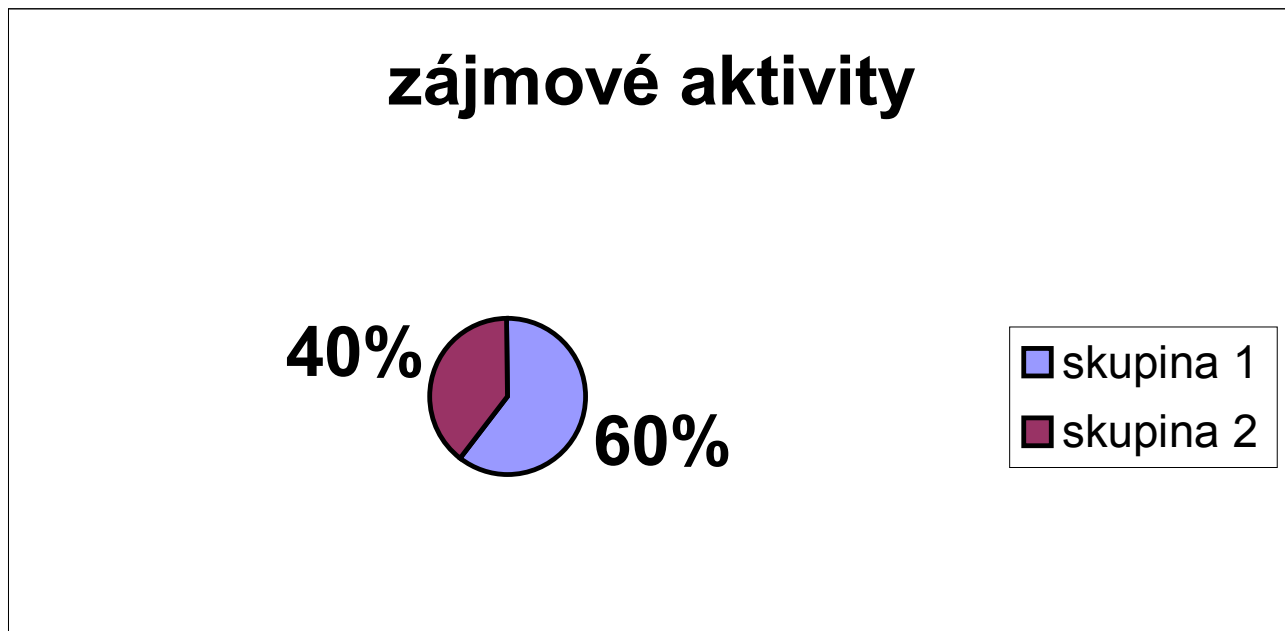
Graf č. 11

Zájem o vzdělávací aktivity programu zacházení projevilo 75% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, naopak s negativní sociální minulostí pouze 25% respondentů.

8) *Máte zájem o nabízené zájmové aktivity ve VTOS ?*

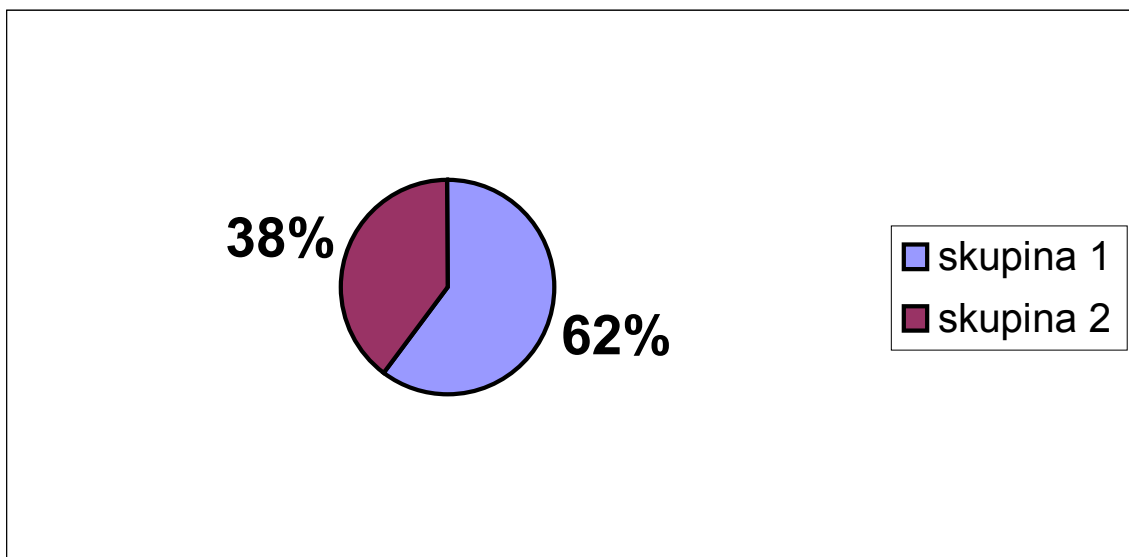
Graf č. 12

Zájem o nabízené zájmové aktivity programu zacházení projevilo 60% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, naopak s negativní sociální minulostí pouze 40% respondentů.

9) *Vyhledal jste ve VTOS pomoc speciálních pracovníků ?*

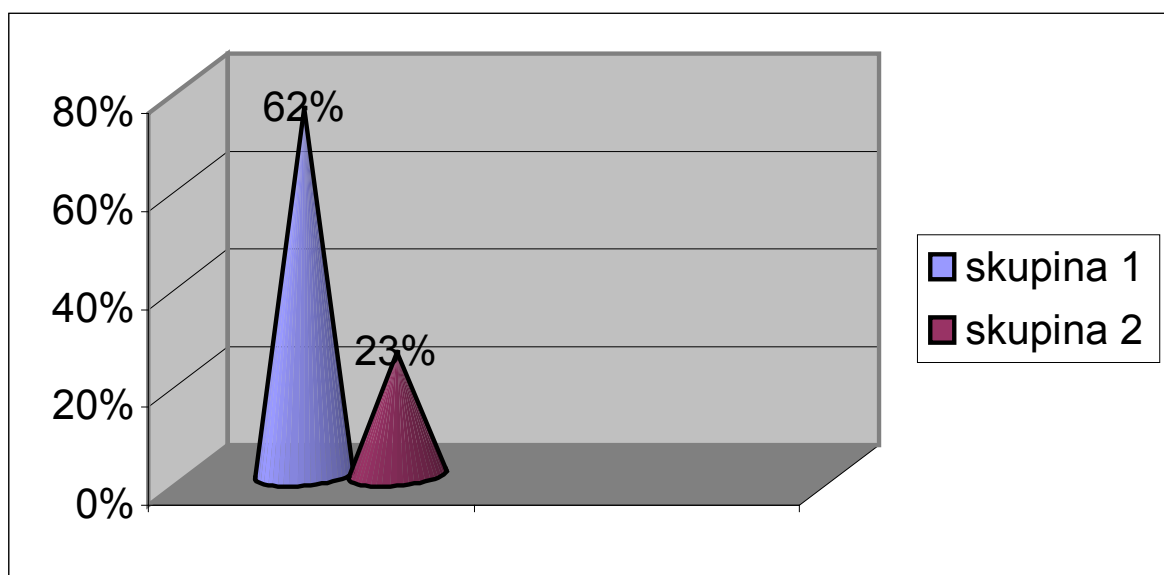
Graf č. 13

Pomoc speciálních pracovníků oddělení výkonu trestu odnětí svobody vyhledalo 62% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, naopak s negativní sociální minulostí pouze 38% respondentů.

Celkový zájem o nabízené pracovní, vzdělávací, zájmové a speciálně výchovné aktivity.

Graf č. 14

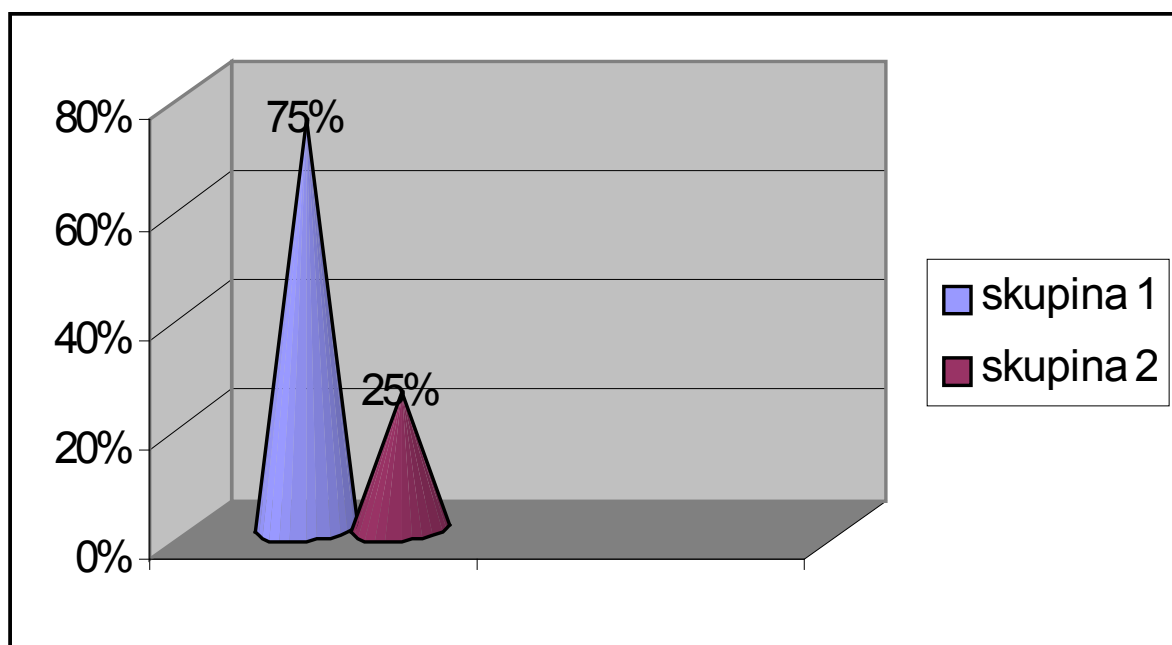

Graf č.14 znázorňuje celkový výsledek druhé části šetření, který hodnotí celkový zájem dotazovaných odsouzených o pracovní, vzdělávací, zájmové a speciálně výchovné aktivity nabízené v rámci programu zacházení. Odsouzení s pozitivní sociální minulostí projevovali zájem v 74% případech, odsouzení s negativní sociální historií svůj zájem o aktivity programu zacházení projeví v 22% případech.

Z uvedeného šetření lze konstatovat, že hypotéza **H1** „Není rozdílu v zájmu drogově závislých odsouzených o plnění programu zacházení mezi odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí“ **se nepotvrdila**. Odsouzení s pozitivní sociální minulostí mají mnohem větší zájem o nabízené aktivity v rámci plnění programu zacházení

10) Zlepšuje vám program zacházení průběh VTOS ?

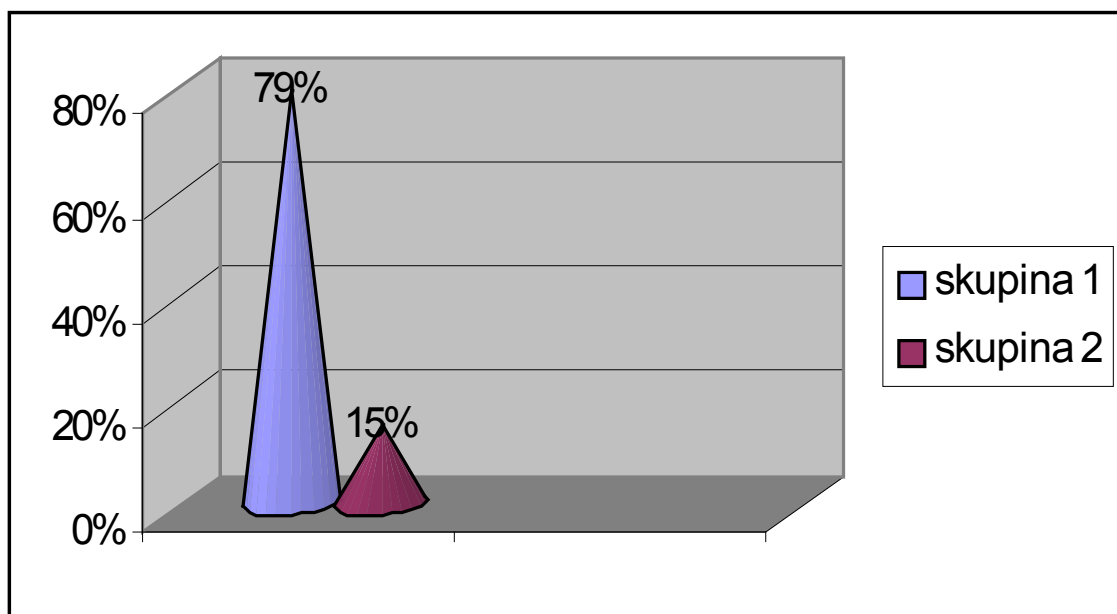
Graf č. 15

Na otázku „Zlepšuje vám program zacházení průběh VTOS“ odpovědělo kladně 75% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, s negativní sociální minulostí kladně odpovědělo 25% respondentů.

11) *Pomáhá vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu ?*

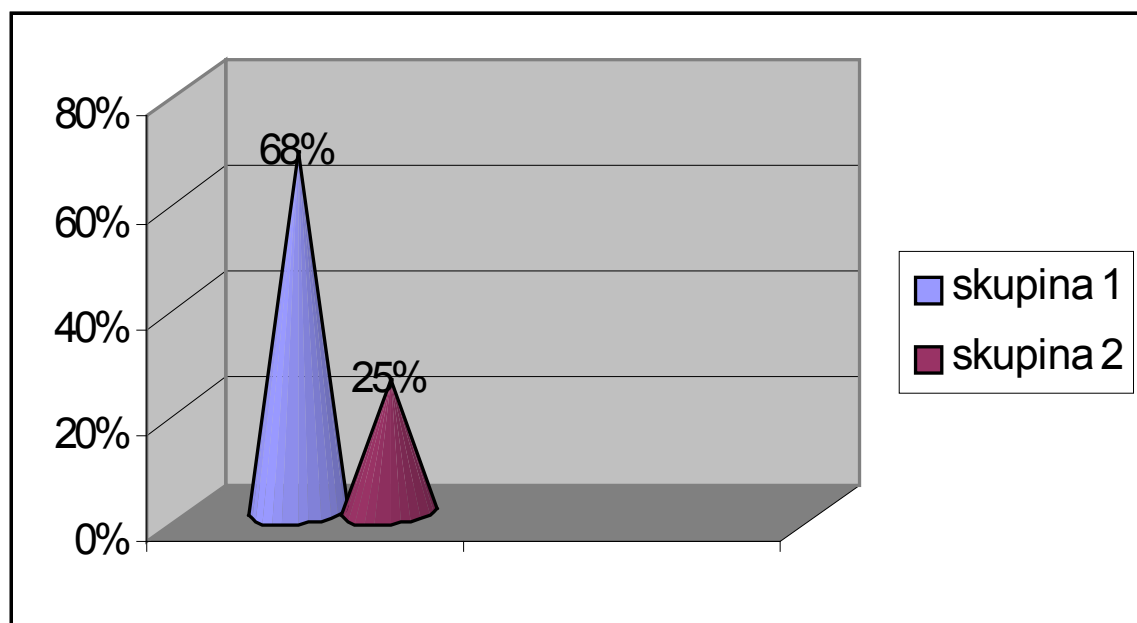
Graf č. 16

Na otázku „Pomáhá vám výkon trestu odnětí svobody zlepšit své chování k lepšímu“ odpovědělo kladně 79% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, s negativní sociální minulostí kladně odpovědělo 15% respondentů.

12) *Pomáhá vám program zacházení k návratu do běžného způsobu života ?*

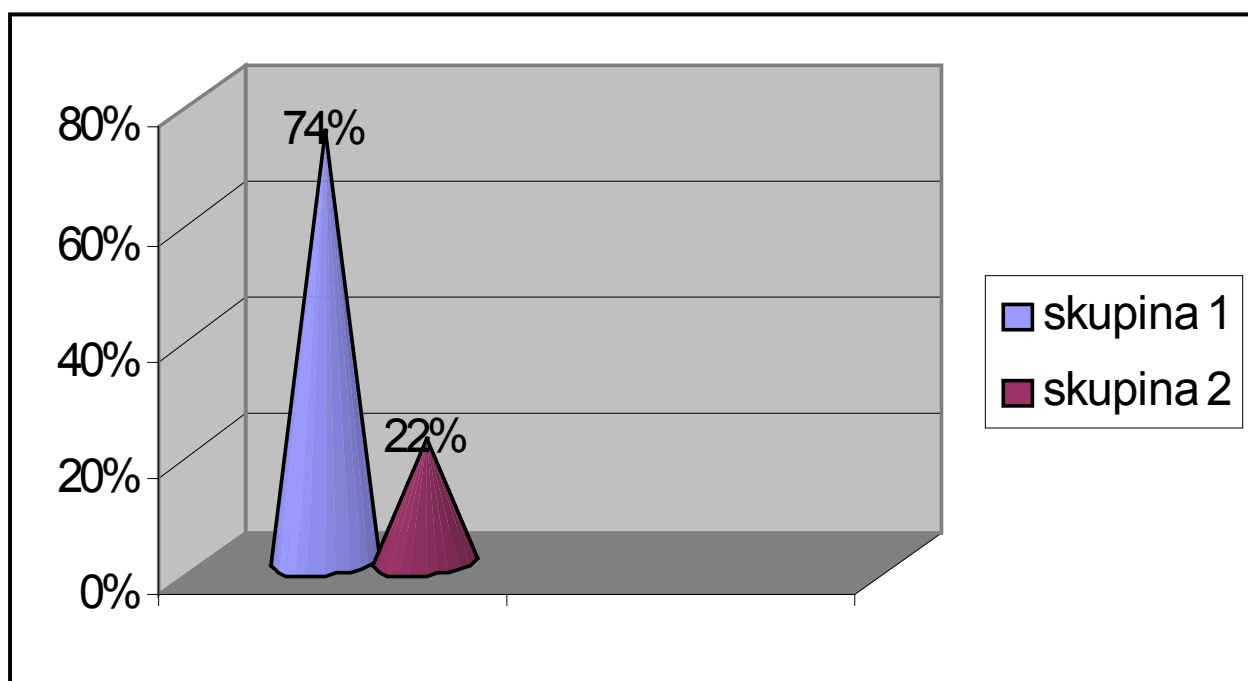
Graf č. 17

Na otázku „Pomáhá vám program zacházení k návratu do běžného způsobu života“ odpovědělo kladně 68% odsouzených s pozitivní sociální minulostí, s negativní sociální minulostí kladně odpovědělo 25% respondentů.

Celkový postoj k plnění programů zacházení.

Graf č. 18

Graf č.17 znázorňuje celkový výsledek třetí části šetření, který hodnotí celkový postoj dotazovaných odsouzených k problematice převýchovy v rámci výkonu trestu odnětí svobody. Odsouzení s pozitivní sociální minulostí odpovídali kladně v 74% případech, odsouzení s negativní sociální historií pozitivně hodnotili současný způsob převýchovy v 22% případech.

*Na základě provedeného šetření lze uvést, že hypotéza H1 „Není rozdílů v důvěře v účinnost programů zacházení mezi drogově závislými odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí“ **není platná**. Odsouzení s kladnou sociální minulostí mají větší důvěru v současný způsob převýchovy a projevují větší zájem o nabízené programy zacházení.*

13.3.5 Vyhodnocení hypotéz

H1 Není rozdílů v důvěře v účinnost programů zacházení mezi drogově závislými odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí.

Stanovenou hypotézu **H1** jsem verifikoval. Hypotéza **H1 není platná**, šetřením jsem zjistil, že drogově závislí odsouzení s pozitivní sociální minulostí mají větší důvěru v účinnost programů zacházení a v současný způsob převýchovy realizovaný ve Věznici Příbram.

H2 Není rozdílů v zájmu drogově závislých odsouzených o plnění programu zacházení mezi odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a odsouzenými s negativní sociální minulostí.

Stanovenou hypotézu **H2** jsem verifikoval. Hypotéza **H2 není platná**, šetřením jsem zjistil, že drogově závislí odsouzení s pozitivní sociální minulostí projevují větší zájem o pracovní, vzdělávací, zájmové a speciálně výchovné aktivity v rámci programu zacházení než drogově závislí odsouzení s negativní sociální minulostí.

H3 Čím horší sociální historie drogově závislých odsouzených, tím je větší pravděpodobnost vzniku recidivy výkonu trestu odnětí svobody.

Stanovenou hypotézu **H3** jsem verifikoval. Hypotéza **H3 je platná**, na základě provedeného šetření lze konstatovat, že u drogově závislých odsouzených s negativní sociální historií dochází k recidivě v rámci výkonu trestu odnětí svobody častěji.

Závěr

V diplomové práci jsem se věnoval možnosti převýchovy odsouzených v podmínkách českého vězeňství. Zaměřil jsem se na problematiku začleňování vězněných osob zpět do společnosti v co nejširších souvislostech.

V teoretické části diplomové práce jsem se zabýval prostředky, kterými se snažíme úspěšnou převýchovu vězněných osob v rámci výkonu trestu odnětí svobody dosáhnout. Podrobně jsem popsal průběh výkonu trestu odnětí svobody odsouzeného a zabýval se všemi aspekty, který tento výkon trestu provází. V této části práce jsem nastínil strukturu programu zacházení, prostřednictvím kterého má vězeňská služba zajistit úspěšný návrat vězněných osob do společnosti.

Na teoretickou část diplomové práce úzce navazuje část empirická. Provedeným šetřením jsem zjistil, že drogově závislí odsouzení s pozitivní sociální minulostí projevují zájem o aktivity programu zacházení v 62% případech, naopak drogově závislí odsouzení s negativní sociální minulostí pouze v 23% případech. Dalším šetřením ukázalo, že u jedinců s pozitivní sociální minulostí se vyskytuje recidiva v rámci výkonu trestu odnětí svobody v 19% případech, u odsouzených s negativní sociální minulostí v 81% případech.

Úroveň vězeňství je jednoznačně daná politickou, ekonomickou a sociální situací dané země. Pokud chceme být moderní vyspělou evropskou zemí, musíme dbát na řádnou penitenciální a postpenitenciální péči a především zajistit účelnou prevenci. To vše lze pouze s dostatkem odborně vzdělaného a dostatečně kvalifikovaného personálu, který bude neustále na vězněné osoby výchovně působit. V tomto ohledu se domnívám, že Vězeňská služba ČR má zatím velké rezervy.

Z obsahu diplomové práce vyplývá, jak důležitá je prevence ve smyslu pozitivního sociálního prostředí, neboť právě sociální situace v průběhu života jedince se nejvíce podílí na jeho další životní perspektivě.

RESUMÉ

Hlavním cílem diplomové práce s názvem " Výkon trestu odnětí svobody jako proces převýchovy" bylo přiblížení problematiky penitenciární péče v co neširších souvislostech. Cílem bylo poukázat na okolnosti, které jsou v procesu převýchovy důležité a též upozornit na překážky, které úspěšné převýchově odsouzených stojí v cestě.

V části teoretické jsem se zabýval výkonem trestu odnětí svobody a aspekty, které s převýchovným procesem souvisí. V další části práce se věnuji odsouzeným, kteří jsou závislí na psychotropních látkách a možnostmi převýchovné práce, které jsou realizovány ve Věznici Příbram.

V praktické části jsem se zjistil, že odsouzení s negativní sociální minulostí mají výrazně negativní postoj k nabízeným programům zacházení a celkově k účelu výkonu trestu odnětí svobody. Z důvodu jejich negativní sociální minulosti a dá se říci i současnosti vzniká oproti odsouzeným s pozitivní sociální minulostí častá recidiva v rámci výkonu trestu odnětí svobody.

Anotace

Magisterská práce nazvaná „Výkon trestu odnětí svobody jako proces převýchovy“ je rozdělena do dvou částí. V části teoretické jsem se zabýval výkonem trestu odnětí svobody a aspekty, které s převýchovným procesem souvisí, možnostmi převýchovy drogově závislých odsouzených ve Věznici Příbram.

V části praktické porovnávám přístup k plnění programů zacházení mezi drogově závislými odsouzenými s pozitivní sociální minulostí a drogově závislými odsouzenými s negativní sociální minulostí

Klíčová slova

Program zacházení, převýchova, droga, závislost, výkon trestu odnětí svobody, odsouzený, sociální minulost

Annotation

The thesis dealing with “Execution of a punishment of imprisonment as a process of reeducation“ is divided into two parts. In the theoretical part, I dealt with an execution of a punishment of imprisonment and the aspects which are connected with a process of reeducation, possibilities of reeducating of drug addicts condemned in the state prison in Příbram.

In the practical part, I compare an approach to the programme observance of treating among drug addicted convicts with the positive social past as well as the negative social past.

Key words

A treating programmme, reeducation, a drug, an addiction, an execution of a punishment of imprisonment, a convict, the social past

Seznam literatury

1. Presl J., Drogová závislost. Maxdorf; 1995, ISBN 80-85800-25-X
2. Miovský M. a kol., Vězeňství a nelegální drogy. Úřad vlády ČR;2003, ISBN 80-86734-03-X
3. ČERNÍKOVÁ, V; MAKARIUSOVÁ, V. *Úvod do Penologie*. Praha: Sociálně – právní institut, s r.o. MOST, 1997. 148 s. ISBN 80-7251-104-1
4. Hartl P. a kol. Psychologický slovník. Portál; 2000, ISBN 80-7178-303-X
5. Bergeret J. Toxikomanie a osobnost. Victoria Publishing;1995, ISBN 80-7187-003-X
6. Vágnerová M. psychopatologie pro pomáhající profese. Portál;1999 ISBN 80-7178-214-9
7. Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 1. Úřad vlády ČR; 2002 ISBN 80.86734-05-6
8. LEWICKI, Andrej. Základy penitenciární psychologie. Praha : *Bulletin SNV ČSR*, 1971, č.3
9. Kalina K. a kol. Drogy a drogové závislosti 2. Úřad vlády ČR; 2002 ISBN 80.86734-05-6
10. KADLEC, P. K otázce tvorby a provádění resocializačních programů pro odsouzené ve VTOS. *Časopis České vězeňství*, 1995. č. 3
11. Boleloucký Z. a kol. Hraniční stavy v psychiatrii. Grada; 1993
12. MEZNÍK, J. a kol. *Základy penologie*. Brno : Masarykova univerzita, 1995. 74 s. ISBN 80-210-1248-X.
13. NOVÁK, K. *Úvod do penitenciární pedagogiky*. Praha : Ministerstvo spravedlnosti ČSR-Správa SNV, 1985. ISBN (Brož.)
14. Černíková, V.; Sedláček, V. *Základy penologie pro policisty*, Praha: Policejní akademie ČR, 2002. 150 s. ISBN 80-7251-104-1.
15. Hála, J. *Úvod do teorie a praxe vězeňství*, České Budějovice: Vysoká škola evropských a regionálních studií, 2005. 183 s. ISBN-80-86708-05-5.

16. Hála, J. *Teorie a praxe vězeňství*, České Budějovice: Jihočeská univerzita, 1996. 65 s. ISBN 80-7040-235-0.
17. Mařánek, V. *Lexikon klíčových pojmů z penologie*, Opava: ing. Vavrla, 2000. 75 s.
18. Matoušek, O.; Kroftová, A. *Mládež a delikvence*, Praha: Portál, 2003. 344 s. ISBN 80-7178-771-X.
19. Sochůrek J. *Kapitoly z penologie I., Úvod do teorie trestu a trestání*, Liberec 2007
20. Vyhláška MS 4.345/1999 Sb. a č.378/ 2004., kterou se vydává řád výkonu trestu odnětí svobody.
21. Zákon č. 169/1999 Sb a č. 52/2004 sb. o výkonu trestu odnětí svobody.
22. Projekt specializovaného oddělení výkonu trestu odnětí svobody dle NGRŽ VSČR č. 49 / 2001
23. Projekt poradny drogové prevence dle NGRŽ VS ČR č.3/ 2005
24. Doporučení Rady Evropy, *Evropská vězeňská pravidla*, Praha, Nadace Klíč , 1996
25. Výroční zpráva Vězeňské služby České republiky za rok 2004, Praha VS Ř 2005
26. Zákon č.140/1961 Sb, Trestní zákon ve znění pozdějších předpisů.

Dotazník

Příloha č.1

- 1) Jaké máte vzdělání ?
 - a) základní
 - b) střední odborné-vyučen
 - c) středoškolské s maturitou
 - d) vysokoškolské
 - e) žádné
- 2) Rodinný stav ?
 - a) ženatý
 - b) s družkou
 - c) svobodný
- 3) Kolikrát jste byl ve VTOS ?
 - a) nikdy
 - b) jednou
 - c) dvakrát a více
- 4) Jste ve stávajícím výkonu trestu odnětí svobody zaměstnán ? ANO NE
- 5) Máte zájem o zaměstnání ? ANO NE
- 6) Před nástupem do výkonu trestu jste byl zaměstnán ? ANO NE
- 7) Máte zájem o vzdělávací aktivity ve VTOS ? ANO NE
- 8) Máte zájem o nabízené zájmové aktivity ve VTOS ? ANO NE
- 9) Vyhledal jste ve VTOS pomoc speciálních pracovníků ? ANO NE
- 10) Zlepšuje vám program zacházení průběh VTOS ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor
- 11) Pomáhá vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor
- 12) Pomáhá vám program zacházení k návratu do běžného způsobu života ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor

Kód vězně:

Příjmení:

Jméno:

	Cíle programu	Dodržováním právních norem upravujících VT posilovat volní vlastnosti. Zapojením se do prací potřebných pro věznicu si vyvářet si pracovní návyky. Zapojením do aktivit organizovaných ve věznicu si vytvářet návyk na kvalitní trávení volného času a upevňovat si režim dne. Snahou o udržení prosociálních kontaktů omezovat vliv vězeňské subkultury.
1.	Pracovní aktivity práce ve prospěch věznic	- práce potřebné pro oddělení a věznic - pracovní zařazení dle možností věznic
2.	Vzdělávací aktivity Studuje ŠVS: ne Počet hodin studia na ŠVS: 0,0000	- sebeobslužné činnosti - kurz přírodních a historických zajímavostí - kurz německého jazyka - kurz anglického jazyka - rekvalifikační kurz jednoduché obsluhy restauračního typu
3.	Speciálně výchovné aktivity	- individuální poradenství specialistů oddělení - poradenství Poradny drogové prevence - relaxace - pohybová terapie
4.	Zájmové aktivity	- sportovní kroužek - rukodělně výtvarně modelářské činnosti - kroužek společenských her - poslechový kroužek
5.	Oblast utváření vnějších vztahů	- podpora kontaktu se sociálním zázemím

Přiřazené aktivity

Kód aktivity	Typ aktivity	Název aktivity
P2D17	pracovní	pracovní činnosti
V2D17	vzdělávací	sebeobslužné činnosti

Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit datum podpis odsouzeného
datum podpis speciálního pedagoga

Dotazník

Příloha č. 1

- 1) Jaké máte vzdělání ?
 - a) základní
 - b) střední odborné-vyučen
 - c) středoškolské s maturitou
 - d) vysokoškolské
 - e) žádné
- 2) Rodinný stav ?
 - a) ženatý
 - b) s družkou
 - c) svobodný
- 3) Kolikrát jste byl ve VTOS ?
 - a) nikdy
 - b) jednou
 - c) dvakrát a více
- 4) Jste ve stávajícím výkonu trestu odnětí svobody zaměstnán ? ANO NE
- 5) Máte zájem o zaměstnání ? ANO NE
- 6) Před nástupem do výkonu trestu jste byl zaměstnán ? ANO NE
- 7) Máte zájem o vzdělávací aktivity ve VTOS ? ANO NE
- 8) Máte zájem o nabízené zájmové aktivity ve VTOS ? ANO NE
- 9) Vyhledal jste ve VTOS pomoc speciálních pracovníků ? ANO NE
- 10) Zlepšuje vám program zacházení průběh VTOS ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor
- 11) Pomáhá vám výkon trestu odnětí svobody změnit své chování k lepšímu ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor
- 12) Pomáhá vám program zacházení k návratu do běžného způsobu života ?
 - a) souhlasím
 - b) nesouhlasím
 - c) nemám vyhraněný názor

Kód vězně:

Příjmení:

Jméno:

	Cíle programu	Dodržováním právních norem upravujících VT posilovat volní vlastnosti. Zapojením se do prací potřebných pro vězňaci si vyvářet si pracovní návyky. Zapojením do aktivit organizovaných ve vězňaci si vytvářet návyk na kvalitní trávení volného času a upevňovat si režim dne. Snahou o udržení prosociálních kontaktů omezovat vliv vězeňské subkultury.
1.	Pracovní aktivity práce ve prospěch vězňice	- práce potřebné pro oddělení a vězňaci - pracovní zařazení dle možností vězňice
2.	Vzdělávací aktivity Studuje ŠVS: ne Počet hodin studia na ŠVS: 0,0000	- sebeobslužné činnosti - kurz přírodních a historických zajímavostí - kurz německého jazyka - kurz anglického jazyka - rekvalifikační kurz jednoduché obsluhy restauračního typu
3.	Speciálně výchovné aktivity	- individuální poradenství specialistů oddělení - poradenství Poradny drogové prevence - relaxace - pohybová terapie
4.	Zájmové aktivity	- sportovní kroužek - rukodělně výtvarně modelářské činnosti - kroužek společenských her - poslechový kroužek
5.	Oblast utváření vnějších vztahů	- podpora kontaktu se sociálním zázemím

Přiřazené aktivity

Kód aktivity	Typ aktivity	Název aktivity
P2D17	pracovní	pracovní činnosti
V2D17	vzdělávací	sebeobslužné činnosti

Tento program zacházení jsem si zvolil a zavazuji se jej plnit datum podpis odsouzeného
datum podpis speciálního pedagoga